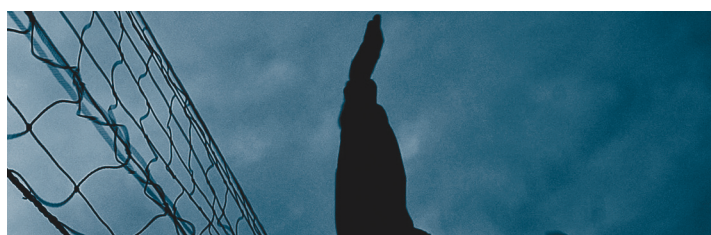
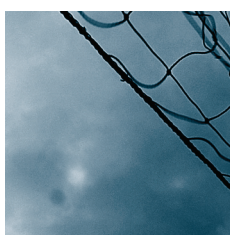
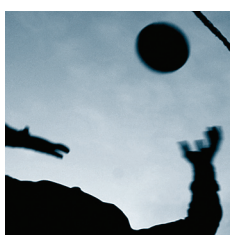

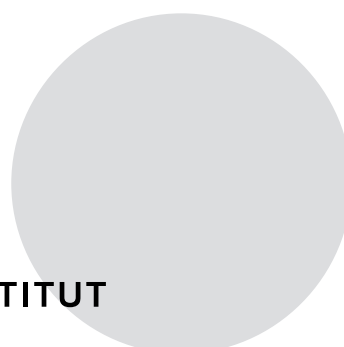
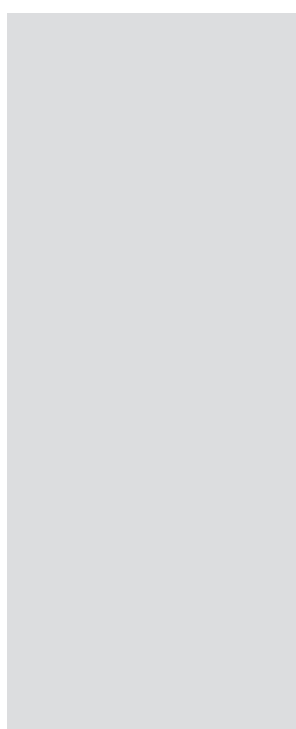
Dansk idrætspolitik

Mellem frivillighed og statslig styring

Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet,
for Idrættens Analyseinstitut

Bjarne Ibsen og Henning Eichberg

Danish Institute for Sports Studies

**IDRÆTTENS
ANALYSEINSTITUT**

Titel

Dansk idrætspolitik

Undertitel

Mellem frivillighed og statslig styring

Forfattere

Bjarne Ibsen og Henning Eichberg,
Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund,
Syddansk Universitet, for Idrættens Analyseinstitut

Udgiver

Idrættens Analyseinstitut, april 2006

Denne udgivelse er led i et forskningsprojekt i kommunal idrætspolitik, som har fået økonomisk støtte af Danmarks Idræts-Forbund og Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger.

Kontakt

Kanonbådsvej 12A, 1437 København K
Tlf. 32 66 10 30, www.idan.dk

Tryk

Elmenhoff

Forsidefoto

Lene Esthave

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Ændringer i dansk politik	6
1849-1945: Lille offentlig involvering	6
'Forsamlingsfrihed' og 'foreningsfrihed', men lille statsstøtte	6
Begyndende velfærdsstat lægger kimen til større offentlig støtte til idrætten	6
Kommuner viser vejen	7
1945-1970: Offentlig støtte uden styring	7
'Statsstøtte' til idrætsorganisationerne (Tipsloven)	8
Kommunal støtte til idrætsforeningerne (Fritidsloven)	8
Fra 1970: Voksende politisk interesse og styring	10
Analyse af idrætten	10
Statslig støtte til eliteidrætten	11
Flere penge til breddeidrætten	14
Større statslig styring gennem 'selvejende institutioner' og forsøgs- og udviklingspuljer	16
Idrættens skyggesider og idrætspolitikens internationalisering	19
Nye samarbejdsformer mellem idrætten og det offentlige	20
Kendetegn ved idrætspolitikken i Danmark	22
A. Flere 'politikker' (eller fragmenteret idrætspolitik)	22
B. Stor offentlig støtte	23
C. Idrættens 'nytte' legitimerer den økonomiske støtte	24
D. Politik gennem frivilligt organiseret idræt	27
E. Lille politisk styring	29
F. Decentralisering og forskellighed	31
G. Universalistiske principper bag den offentlige støtte	32
Forklaringer på den danske idrætsmodel	33
Perspektiver og problemstillinger for idrætspolitisk forskning	35
Litteratur om idrætspolitik	37
Noter	46

Indledning

Idrættens placering i den offentlige politik har hidtil været underbelyst. Det kan hænge sammen med, at både den politologiske forskning og den samfundsvidenskabelige idrætsforskning i meget lille grad har interesseret sig for emnet. Men det kan også skyldes, at den traditionelle forestilling om 'den upolitiske idræt' fortsat gør sig gældende. 'Med idrætten skal man ikke føre politik' eller 'idræt og politik skal ikke blandes sammen'. Hvis man betragter idrætten som noget, der grundlæggende ligger uden for det politiske område, er der ingen plads for at tænke idrætspolitik i en systematisk sammenhæng. Bortset fra at man var nødt til at forholde sig til visse specifikke fænomener under totalitære regimer, som man beskrev som 'politisk misbrug' af den ellers og i grunden upolitiske idræt.

Helt fra den moderne idræts begyndelse er der imidlertid ført idrætspolitik i den forstand, at staten har brugt sin magt og indflydelse til fx at prioritere gymnastik og skydning frem for sport (de første knapt 100 år), til at fremme bestemte organisationsformer frem for andre (foreninger frem for kommercielle), til at skabe rammer for organiseret fysisk aktivitet i form af idrætsfaciliteter osv., osv. Idræt som politikfelt har – dels samtidigt, dels på skift – haft konnotationer af militært forsvar, national repræsentation, folkeoplysning og dannelse, kulturpolitik, folkesundhed og/eller erhvervsøkonomisk vækst. Men det er først gennem de senere årtier, at der er opstået politiske og administrative enheder i staten og kommunerne for idrætspolitik. Idrætten er så småt ved at blive en sektor af den statslige og kommunale intervention.

Begrebet politik er ikke entydig. Ordet kommer af et gammelt græsk ord for 'ordning af sager af fælles interesse eller betydning'¹. Derfor handler politik om 'magtudøvelse' og 'kampen om magten'. I studier af politik skelner man mellem tre forståelser af politik. I den første forståelse fokuseres der på de formelle

love, regler, procedurer og institutioner for magtudøvelsen, derunder hvordan de politiske institutioner – Folketinget, regeringen, kommunalbestyrelserne, partierne og de statslige og kommunale forvaltninger – fungerer. Det handler så at sige om spillereglerne for politikken. I den anden og udvidede forståelse af politik interesserer man sig mere for de *processer*, der fører frem til de politiske løsninger. Hvordan problemer og ønsker identificeres, hvordan der skabes opbakning til en løsning deraf, og hvordan man til slut når frem til et resultat. I den tredje forståelse fokuserer man på *konflikterne* mellem forskellige 'interesser' (sociale grupper, politiske partier, organisationer mv.) og deres årsag (se uddybning af disse tre forståelser i det sidste afsnit). Dette notat koncentrerer sig især om den første forståelse, dvs. de formelle rammer for idrætspolitikken og de formelle resultater af denne politik i form af love og regler, mens processerne og konflikterne får mindre plads i fremstillingen. Ikke fordi det er mindre vigtigt, men alene fordi der næsten ikke findes egentlig forskning i processerne og konflikterne inden for det idrætspolitiske område.

Formålet med dette notat er at give et overblik over forandringerne i og de særlige karakteristika ved dansk idrætspolitik. Analysen bygger først og fremmest på en række tidligere undersøgelser og analyser af forskellige sider af idrætspolitikken. Da der kun er gennemført få og relativt små undersøgelser af idrætspolitikken i Danmark, er der også mange 'huller' og mangler i denne analyse. For det første koncentrerer analysen sig om den formelle side af idrætspolitikken, dvs. love, regler, procedurer og institutionelle rammer, der som regel kan aflæses af officielle dokumenter – love, bekendtgørelser, betænkninger mv. – mens der er forholdsvis lidt om den mere uformelle side af idrætspolitikken, fx kontakter og uformelle aftaler mellem kulturministeren og idrætsorganisationerne, eller de uformelle netværk mellem idrætsforeninger i

bestræbelsen på at få kommunen til at bygge en ny idrætshal. Hvis idrætspolitik kan sammenlignes med et isbjerg, så fokuserer denne analyse primært på den tiendedel, som er synlig. Som bekendt ser den synlige del af et isbjerg som regel smukt ud, mens den største og skjulte del ofte er den 'farlige' del. Desværre foreligger der meget få analyser af denne del af idrætspolitikken, og det afspejler sig derfor også i dette notat. For det andet koncentrerer analysen sig om de store love, der især udstikker rammerne for idrætten i Danmark, Tipsloven, Folkeoplysningsloven og Eliteidrætsloven, og de væsentligste ændringer af disse love, mens den del af idrætspolitikken, som handler om idrættens interesser på en række andre lovgivningsområder, fx skolepolitik, miljøpolitik og skattepolitik, er udeladt af analysen. Den foreliggende analyse er derfor 'ufærdig' i den forstand, at vi bestræber os på at udbygge og komplettere analysen senere. Vi håber derfor, at læsere – der sidder inde med viden og indsigt om dansk idrætspolitik, som vi har overset, eller ikke er enige i vores fortolkninger – vil deltage i en fælles bestræbelse på at få større indsigt i dansk idrætspolitik.

Notatet er første led i en undersøgelse af 'Den danske idrætsmodel', som Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund udfører for Idrættens Analyseinstitut. Den anden del af dette forskningsprojekt er en kvantitativ undersøgelse af idrætspolitikken i alle 'gamle' kommuner. Denne del, som gennemføres i foråret 2006, tager først og fremmest sigte på at opnå en grundlæggende viden om kommunernes politik på området, bl.a. idrætspolitiske mål, den kommunale støtteordning, den økonomiske støtte, den kommunale forvaltning og forholdet

til idrætsforeningerne. Denne kvantitative undersøgelse følges op af en mere kvalitativ undersøgelse i fire 'nye' kommuner. Denne del omfatter dokumentanalyser samt interviews med centrale politikere, embedsmænd i kommunen, idrætsledere og andre centrale aktører. De udvalgte kommuner vil blive fulgt gennem en længere periode ved at følge beslutningsprocessen om en bestemt idrætspolitisk sag, fx vedtagelsen af en idrætspolitik for kommunen eller etablering af et nyt idrætsanlæg. Den sidste del af forskningsprojektet går ud på at sammenligne dansk idrætspolitik med idrætspolitikken i andre lande. Hvilke ligheder og forskelle er der på idrætspolitikken, hvad er de kulturelle og politiske årsager til fremvæksten af den danske idrætsmodel, og hvilke fordele og ulemper er der ved den danske idrætsmodel i lyset af de forandringer, der sker i idrætten i disse år?

Notatet indeholder fem afsnit. Det første afsnit er en gennemgang af dansk idrætspolitik historie opdelt på tre perioder: 1849 til 1945, 1945 til 1970 og 1970 til i dag. Ud fra denne gennemgang indkredses i afsnit to de karakteristiske træk ved dansk idrætspolitik – i sammenligning med andre politikområder og i sammenligning med andre lande. Det tredje afsnit er en kortfattet analyse af, hvad der kan forklare dansk idrætspolitik særlige karakteristika. I det fjerde afsnit sættes analyserne i dette notat i perspektiv. Sidst i notatet findes en oversigt over dansk og udenlandsk litteratur om idrætspolitik.

Tak til Henrik H. Brandt og Søren Bang fra Idrættens Analyseinstitut for kritiske og konstruktive kommentarer til første udkast til analysen.

Bjarne Ibsen, Henning Eichberg

Ændringer i dansk idrætspolitik

Historisk kan dansk idrætspolitik opdeles i tre perioder. I den første periode, der strækker sig fra den moderne idræts opståen i midten af 1800-tallet til midten af 1900-tallet, er der meget lille politisk indblanding i idrætten. I den anden periode fra 1945 til omkring 1970 gennemføres de to love, som siden har været det vigtigste grundlag for den offentlige støtte til idrætten, men staten interesserer sig fortsat meget lidt for den idræt, der foregår i fritiden. I den sidste periode fra begyndelsen af 1970'erne til i dag presses det politiske system af den organiserede idræt til at involvere sig mere og mere i idrættens forhold. Igennem hele perioden vokser den politiske indblanding og lægger derved også pres på den traditionelt stærke selvbestemmelse i den foreningsorganiserede idræt.

1849-1945: Lille offentlig involvering ²

I den første periode, som strækker sig over næsten hundrede år, fyldte idrætten meget mindre i samfundsbilledet, end den gør i dag. Grundlovens bestemmelser fra 1849 om 'forsamlingsfrihed' og 'foreningsfrihed' skabte imidlertid de mest grundlæggende forudsætninger for udviklingen af en idræt, der ikke er kontrolleret af staten. Skydning og gymnastik havde tidligt stor politisk bevågenhed og fik fra starten økonomisk støtte fra staten. Sporten blev ikke tillagt samme værdi som skydning og gymnastik, og det var først i 1903, at Dansk Idræts-Forbund for første gang fik et mindre statstilskud. Trods stor velvilje over for idrætten i de første årtier af 1900-tallet var der ikke politisk vilje til at give idrætten flere penge over finansloven.

'Forsamlingsfrihed' og 'foreningsfrihed', men lille statsstøtte

Med Grundlovens vedtagelse i 1849 fik borgerne en række rettigheder. Foruden stemmeret – som indtil 1915 kun var for mænd – også 'forsamlingsfrihed' og 'foreningsfrihed', som et årti senere blev en vigtig for-

udsætning for den gryende organisering af skydning, gymnastik og sport i foreninger og klubber. I 1861 blev initiativet taget til skyttebevægelsen, der snart også kom til at omfatte gymnastikken. Det var imidlertid en helt anden stat, man havde dengang. Man har brugt betegnelsen 'natvægter-stat', hvor selvbestemmelse uden statslig indblanding og regulering stod centralt. Man kan knap nok sige, at man havde en offentlig sektor, og der var sjældent støtte til de frivillige organisationer og sociale bevægelser, som opstod i kølvandet på demokratiseringen af samfundet. Organisationer med klare nationalistiske mål formåede imidlertid at få støtte, og det gjaldt bl.a. De Danske Skytteforeninger, der blev dannet i 1864. I 1896 blev Dansk Idræts-Forbund dannet, men sporten fik ikke samme politiske opmærksomhed og støtte, som skytte- og gymnastikbevægelsen havde. Først fra 1903 lykkedes det DIF at opnå en beskedent statsstøtte, men helt til midten af 1900-tallet fik skytte- og gymnastikforeningerne større statslig støtte, end sporten gjorde, trods færre foreninger og medlemmer ³. I 1937/38 modtog idrætten i alt 118.820 kr. fra staten, hvoraf DIF modtog 35.100 kr. og skytte- og gymnastikforeningerne 77.120 kr. De sidste år af krigen voksede støtten til idrætsorganisationerne langsomt til 267.000 kr. i 1945/46, og først da kom DIF op på samme niveau som skytte- og gymnastikforeningerne.

Begyndende velfærdsstat lægger kimen til større offentlig støtte til idrætten

I 1930'erne gennemførtes en række love, som på kort sigt ikke havde større betydning for idrætten, men som blev et fundament for senere lovgivning, der fik stor betydning for bl.a. idrætsforeningerne ⁴. I 1932-33 vedtog Folketinget en omfattende socialforsorg, der var et resultat af et forlig mellem Socialdemokratiet, som repræsenterede arbejderne, og Venstre, som repræsenterede bønderne. Det centrale ved denne

Skydning og gymnastik havde tidligt stor politisk bevågenhed og fik fra starten økonomisk støtte fra staten.

lovgivning var, at 'skøn' og 'trang' som kriterier for offentlig støtte blev afløst af principperne 'ret' og 'erstatning'. Hjælpen skulle nu baseres på almene retsprincipper, og borgerne fik ret til ydelser efter faste takster. På uddannelsesområdet blev den første lov for frivillig undervisning i fritiden vedtaget i 1930, og det førte til dannelsen af en række kommunale og private aftenskoler. Også efter et forlig mellem de to store politiske bevægelser i Danmark. Loven indeholdt ingen bestemmelser om støtte til idræts- og ungdomsforeninger, men det var denne lovgivning, der årtier senere blev udbygget, så foreningsorganiserede aktiviteter for børn og unge også kunne få støtte. I 1937 blev en ny lov for folkeskolen vedtaget, og den forpligtede bl.a. kommunerne til at opføre gymnastiksale og anlægge idrætsbaner ved alle skoler og at give de lokale idrætsforeninger adgang til disse faciliteter. Selvom der gik mange år før denne forpligtelse var opfyldt ved alle skoler, så fik den stor betydning for mange idrætsforeninger.

Kommuner viser vejen

Langt de fleste af kommunerne var på den tid små med begrænsede opgaver og en meget beskeden økonomi, og de var ikke som i dag forpligtet til at støtte foreningsidræt. Trods dette var den kommunale støtte i slutningen af 1930'erne mere end tre gange så stor som den statslige støtte. Kommunerne støttede idrætten på flere måder. Allerede i slutningen af 1800-tallet er der flere eksempler på kommuner, som gav økonomisk støtte til idrætsforeninger, bl.a. Københavns Borgerrepræsentation der flere gange bevilgede mindre beløb til skytteforeninger og gymnastikforeninger⁵. Den vigtigste form for støtte var dog anlæggelse og drift af kommunale idrætspladser, som idrætsforeningerne fik stillet til rådighed. Fra begyndelsen af 1900-tallet var flere kommuner så fremsynede, at de anlagde idrætsbaner. Sidst i 1800-tallet anlagde Københavns Kommune flere offentlige legepladser og diskuterede også anlæggelse af skøjtebaner, men boldklubberne var overladt til grønne arealer på

Den vigtigste form for støtte var dog anlæggelse og drift af kommunale idrætspladser, som idrætsforeningerne fik stillet til rådighed.

militære områder, som kommunen gav tilladelse til, at klubber kunne anvende. Enkelte klubber lejede arealer af kommunen. I 1890'erne var der flere bestræbelser på at få bygget kommunale idrætsanlæg, men visionen blev først realiseret i 1912, da Københavns Idrætspark blev indviet. Typisk for idrætspolitikken i Danmark blev anlægget overdraget til en selvejende institution, der var ledet af repræsentanter fra såvel idrætten som Borgerrepræsentationen. Dette anlæg og denne ordning for ledelsen deraf blev et forbillede for tilsvarende idrætsanlæg i mange andre kommuner⁶. I gennem 1920'erne og 1930'erne blev der anlagt egentlige idrætsanlæg i mange kommuner, og fra 1940 til 1945 tog anlæggelsen af idrætsbaner fart, fordi statslige beskæftigelsesmidler bl.a. blev brugt til dette formål. I stedet for selv at anlægge idrætsbaner valgte mange kommuner at stille en kommunal grund til rådighed for idrætsforeningerne, som så selv stod for anlæggelsen og den efterfølgende pasning og drift af anlægget. Ofte gav kommunen også økonomisk støtte til anlæggelsen af disse private idrætsbaner. De fleste kommuner støttede også idrætsforeningerne indirekte ved at stille kommunale gymnastiksale gratis til rådighed for foreningerne. Endelig blev der i et mindre omfang også givet direkte økonomisk støtte til idrætsforeningerne.

1945-1970: Offentlig støtte uden styring

Efter 2. Verdenskrig skabtes for alvor den velfærdsstat, som vi kender i dag. En stærk vækst i den offentlige sektor og udbredelse af det universalistiske princip – at alle borgere har ret til samme ydelse uanset indtægt, social baggrund mv. – til stadig flere reformer og samfundsområder, bl.a. folkepension til alle fra 1956. Begge sider af velfærdsstaten kom til at sætte sit præg på fritidslovgivningen i slutningen af 1960'erne. Det er i denne periode, at de to vigtigste love for den foreningsorganiserede idræt vedtages. Tipsloven sikrede økonomisk støtte til landsidrætsorganisationerne, og Fritidsloven åbnede for alvor for den kommunale støtte til de

Siden Tipsloven blev vedtaget i 1948, er loven blevet ændret mange gange, og næsten hver gang har idrætten fået flere penge ud af det. Loven er først og fremmest ændret på fem områder.

lokale idrætsforeninger. Men bortset fra dette viser staten ingen interesse for fritidsidrætten. Det betragtes fortsat ikke som en opgave, som staten skal blande sig i. Idrætten har ikke et ministerium, som beskæftiger sig med området, og med undtagelse af debatterne i forbindelse med ændringerne af tipsloven er der ingen politisk debat om idrætten.

'Statsstøtte' til idrætsorganisationerne (Tipsloven)⁷

I 1948 vedtog Folketinget Tipsloven efter en intens og følelsesladet debat i såvel offentligheden som Folketinget. Loven var i høj grad inspireret af tipslovene i henholdsvis Sverige og Norge samt reglerne for totalisatorspil. I årene før lovens vedtagelse havde en række europæiske lande indført fodboldtipning primært med sigte på at støtte idrætten. Nok var velviljen over for idrætten stor, men ikke så stor, at politikerne ville prioritere støtte til idrætten på bekostning af andre væsentlige formål, som trængte sig på lige efter krigen. Loven gav finansministeren bemyndigelse til at give et selskab enebestilling til *'Foranstaltning af Væddemaal, saakaldet Tipning, i Forbindelse med Idræts- og Væddekampe, Heste- og Cyklevæddeløb dog undtaget'*. Af indskudssummen gik 50 pct. til gevinster, mens staten fik 15 pct. i afgift samt 15 pct. af alle gevinster over 200 kr. Overskuddet blev fordelt mellem 'idrætslige formål' og 'kulturelle, velgørende eller andre almenyttige formål' herunder understøttelse af unge studerende, kunstnere og videnskabsmænd.

Tipsloven adskilte sig fra tilsvarende lovgivning i andre lande ved, for det første, at det til formålet oprettede tipsselskab fik monopol på fodboldtipning, og for det andet ved, at det af loven fremgik, hvor stor en andel af det årlige overskud, idrætsorganisationerne skulle have, dvs., at hverken ministeren eller Folketinget fik indflydelse på det årlige beløb og midlernes anvendelse. Begge dele er videreført næsten uanfægtet, hver gang loven er blevet revideret. Dermed sikrede idrætsorganisationerne sig en betydelig autonomi i sammenligning med andre frivillige organisa-

tioner, der lige som idrætsorganisationerne får langt den største del af indtægterne fra staten, og i sammenligning med fx Norge, hvor det hvert år er til forhandling mellem staten og Norges Idrætsforbund, hvordan overskuddet fra tips, lotto og andre spil skal bruges.

Siden Tipsloven blev vedtaget i 1948, er loven blevet ændret mange gange, og næsten hver gang har idrætten fået flere penge ud af det. Loven er først og fremmest ændret på fem områder. For det første er der sket en gradvis liberalisering af spillemulighederne. For det andet er statsafgiften i flere tilfælde blevet nedsat for at give flere penge til fordeling. For det tredje er idrættens andel af det udbetalte beløb vokset de fleste gange, loven er blevet ændret. For det fjerde er den interne fordeling af idrættens andel af tipsmidlerne blevet ændret, men ændringerne har været små, og Folketinget har næsten altid fulgt den fordeling, som organisationerne selv har kunnet blive enige om. For det femte er loven skridt for skridt ændret fra primært at være en lov for støtte til idræt og andre kulturelle formål til i dag at være en lov for støtte til frivillige organisationer.

Kommunal støtte til idrætsforeningerne (Fritidsloven)⁸

Tipsloven gav ikke flere penge til idræt på det lokale, kommunale plan, som Tipsloven gjorde i Norge, hvor loven gennem årene har finansieret en betydelig del af udbygningen af idrætsfaciliteterne. Kimen til en kommunal forpligtelse på dette område blev imidlertid lagt i 1942, da offentlig støtte til ungdomsskolen blev indført. Fire år senere fik ungdomsskolerne mulighed for at oprette såkaldt 'ungdomsklubber' for ungdomsskolens elever, dvs. kommunal støtte til fritidsaktivitet for unge – vel at mærke aktivitet, der ikke var undervisning. I 1954 blev denne lovgivning samlet i Lov om ungdomsundervisning, som for første gang fik bestemmelser om tilskud til fritidsforanstaltninger som ungdomsklubber og ungdomsforeninger, der blev sikret lokale finansiering og tilskud til lokale udgifter

samt lederuddannelseskonsulenter. Inspirationen til loven kom fra Ungdomskommissionen, som mente, at involvering i foreninger kunne lære de unge demokratisk kultur.

Fra begyndelsen af 1960'erne tog kommunerne for alvor fat på at anlægge idrætsbaner og bygge idræts- og svømmehaller. Måske inspireret af ovennævnte lov men nok så vigtig en grund dertil er givetvis, at Danmark i 1960'erne oplevede stor økonomisk vækst, der også smittede af på kommunernes økonomi. Det skyldtes dog hverken en overordnet plan eller økonomisk støtte dertil fra staten. Idrætsanlæggene voksede så at sige op nedefra – i mange tilfælde på initiativ fra de lokale idrætsforeninger, som samlede penge ind og lagde et stort frivilligt arbejde i anlæggelsen af de nye baner eller opførelse af en idrætshal.

Erfaringerne fra 1954-loven og kommunernes støtte til udbygning af idrætsanlæg var en af inspirationskilderne til 'Verdens bedste fritidslov'. Sådan omtalte mange fritidsundervisningsloven, som Folketinget vedtog i 1968 efter flere års meget grundige forberedelser. En af tankerne med loven var at skabe bedre muligheder for fritidsfællesskaber for børn, unge og voksne uden for hjemmets rammer. Derfor måtte der skabes samlingssteder for dette fritidsfællesskab, vel at mærke af en vis standard, for at kunne konkurrere med det kommercielle forlystelsesliv, som man så med stor skepsis på. Lovgivningen skulle derfor stimulere det private, frivillige initiativ på fritidsområdet, og det lovforberedende fritidsudvalg introducerede bl.a. begrebet 'interessegrupper', hvor udgifterne til instruktør, lokaler og materialer blev betalt af det offentlige.

Folketinget fulgte i det store og hele dette og andre forslag fra de lovforberedende udvalg, og den nye fritidslov var en væsentlig udvidelse af lovgivningen til også at omfatte fritidsaktiviteter for børn og unge i bred forstand. Kommunen kunne nu (men skulle ikke) godkende 'interessegrupper', som samler børn og unge under 18 år '... om en virksomhed af interessebetonet karakter'. For at blive godkendt skulle

lederen og instruktøren have de fornødne kvalifikationer, gruppen skulle være åben for alle unge, aktiviteten skulle omfatte mindst 20 timer og maksimalt 60 timer, og endelig skulle i gennemsnit mindst 10 af de tilmeldte deltagere have gennemført aktiviteten. Modellen var i høj grad den samme, som i mange år havde været gældende for offentlig støtte til aftenskolerne. Den vigtigste forbedring for foreningerne var imidlertid, at offentlige lokaler og anlæg i fremtiden skulle stilles gratis til rådighed. Endvidere skulle kommunen give tilskud (75 pct.) til driftsudgifter til lokaler og lejrlpladser – men ikke udendørs idrætsanlæg – som ejedes eller lejedes af foreninger eller benyttedes af interessegrupper for børn og unge.

I baghovedet på politikerne lå en forventning om øget fritid, som man så på med en vis bekymring. Liberalt Centrum talte om '*... kedsomheden som et stort åndeligt-kulturelt problem*', og Det Radikale Venstre mente, at

'...det ikke er samfundet uvedkommende, om den enkelte benytter sin fritid til positiv fritidsbeskæftigelse eller til ligegyldigheder for slet ikke at tale om det, der er værre. Det må være rimeligt, at samfundet fremsætter tilbud til den enkeltes frie valg'.

Venstre lagde også vægt på fritidens betydning som kompensation for kedeligt arbejde. '*(...) arbejdet bliver mere og mere enerverende og kedeligt ved samlebåndet, og alle dem der ikke står ved et samlebånd, stilles der større og større krav til*'. Man ønskede at aktivere og engagere folk, og flere af de politiske ordførere var lidt bekymrede for, at loven fik for meget præg af det 'rationelle' og 'det nyttige' på bekostning af 'oplevelse og fællesskab' (Radikale og SF). Undervisningsminister K.B. Andersen svang sig endog op til at sige, at

'(...) hvor det hver dag vælter ind med tilbud om passiv modtagelse, er det helt afgørende, at der også findes en så aktiv form for fritidsbeskæftigelse som den, der her lægges op til (...) al udvikling i et velfærds- og velstandssamfund

Den nye fritidslov var en væsentlig udvidelse af lovgivningen til også at omfatte fritidsaktiviteter for børn og unge i bred forstand.

Fritidsloven var kulminationen på velfærdsstatstanken. Selv folks fritidsaktivitet kunne nu betales af det offentlige, endda vedtaget under en borgerlig regering.

fører ikke rent automatisk til en, skal vi sige rigere og mere levende tilværelse, men må selv foretage sig noget'.

Loven gav også mulighed for, at aftenskolerne i højere grad fik lov til at optage praktiske og musiske emner, og derfor kunne aftenskolerne fra 1969 tilbyde motionsgymnastik og andre praktiske og kreative fag til idrætsforeningernes store fortrydelse. Fritidsloven var kulminationen på velfærdsstatstanken. Selv folks fritidsaktivitet kunne nu betales af det offentlige, endda vedtaget under en borgerlig regering.

Selvom idrætsorganisationerne var med i et af de udvalg, som forberedte loven, så engagerede de sig ikke meget i det, og da loven var vedtaget mødte den en betydelig modstand på det lokale niveau. Foreningerne var især utilfredse med, at støtteordningerne var administrativt besværlige, at de ikke selv kunne bestemme, hvad den offentlige støtte kunne bruges til (udløstes primært til løn til instruktører), og ikke mindst at denne aflønning brød med princippet om det frivillige og ulønnede instruktør- og lederarbejde. Dertil kom gymnastikforeningernes utilfredshed med, at de nu skulle konkurrere med aftenskoler, som fik økonomisk støtte til lønnede instruktører. Kommunerne var heller ikke tilfredse, fordi de også syntes, at loven var administrativt besværlig og umulig at budgettere efter.

Derfor indførte mange kommuner en særlig kommuneordning for støtte til idrætsforeninger, spejderkorps og andre børne- og ungdomsforeninger. I princippet var en kommuneordning en aftale mellem kommunen og foreningerne om at afstå fra at benytte interessegruppeordningen for i stedet at modtage direkte tilskud efter nærmere aftalte regler. Aftalerne var som regel en kombination af tre former for tilskud: Tilskud efter faktiske udgifter, tilskud efter antal aktive medlemmer og tilskud til særlige formål som uddannelse, løn til instruktører mv. Som sådan var disse kommuneordninger forløbere for Folkeoplysningsloven, der i høj grad bygger på denne model.

Fra 1970: Voksende politisk interesse og styring

Den sidste periode i dansk idrætspolitik adskiller sig fra de to første ved, at staten i meget højere grad involverer sig i idrætten. For det første bliver idrætten af flere gange analyseret på politisk initiativ i form af betænkninger om 'idrætten og friluftslivet', 'eliteidrætten' og 'breddeidrætten' og debatteret politisk. For det andet revideres de to vigtigste love – Tipsloven og Fritidsloven – flere gange, og i de fleste tilfælde giver det idrætten bedre vilkår uden for alvor at anfægte idrætsforeningerne og landsorganisationernes autonomi. For det tredje tiltager staten sig en større rolle ved etableringen af en række statslige og halvstatslige institutioner, der alle har til formål at udvikle idrætten: Team Danmark, Lokale- og Anlægsfonden, Idrættens Forskningsråd (i dag Kulturministeriets udvalg for idrætsforskning), Anti Doping Danmark, Idrættens Analyseinstitut, Det Nationale Råd for Folkesundhed samt diverse forsøgs- og udviklingspuljer til fremme af idræt for bestemte grupper, bl.a. Det Idrætspolitiske Idéprogram. For det fjerde ændres idrætsforeningernes og idrætsorganisationernes relationer til henholdsvis kommunerne og staten. Dels stilles der i højere grad krav, dels etableres korporative strukturer som et kontaktudvalg mellem Idrættens Fællesråd og Kulturministeriet, tættere kontakt mellem organisationerne og kulturministeren og folkeoplysningsudvalgene i kommunerne.

Analyse af idrætten⁹

Som nævnt var idrætsorganisationerne skeptiske over for Fritidsloven, som de frygtede ville føre til en professionalisering af foreningsarbejdet, og året efter lovens vedtagelse følte idrætsorganisationerne sig igen forbigået, da VKR-regeringens kulturpolitiske redegørelse ikke indeholdt ét ord om idrætten. Et udslag af dette blev, at Folketinget nedsatte en kommission til at analysere idrættens vilkår og fremtidige placering i samfundet, og fra marts 1970 til maj 1974 arbejdede kommissionen med den første samlede beskrivelse af

idrætten i Danmark¹⁰. *Betænkningen om idrætten og friluftslivet* var et vigtigt bidrag til debatten om idrættens vilkår og betydning i samfundet, men kommissionens forslag var vage, upræcise og stærkt præget af en række kompromiser, der dækkede over idrætsorganisationernes uenighed på flere områder. Derfor anfægtede betænkningen ikke de eksisterende principper og traditioner for idrættens organisering og den offentlige støtte. Det offentlige skulle først og fremmest støtte bredden, og idrættens organisationer skulle bevare deres autonomi og selv stå for fordelingen af tipsmidlerne.

Betænkningen fik ikke meget omtale, da den udkom, og den blev først debatteret i Folketinget i 1976. Alle ordførerne for de politiske partier i Folketinget lovpriste idrættens og foreningernes betydning for sundheden, mentalhygiejnen og demokratiet, men samtidig var de meget tilbageholdende med at stille forslag til større ændringer af de politiske og økonomiske rammer for idrætten. Den konservative ordfører Poul Schlüter sagde ligefrem,

'... at staten og kommunerne bevidst skal blande sig mest muligt udenom, overlade initiativ og ledelse til de grupper, befolkningen selv ønsker at organisere sig i for i fællesskab at dyrke deres fritidsinteresser.'

Kulturminister Niels Mathiasen mente dog, at det offentlige i større grad burde støtte uddannelse af ledere, udvikling af idrætsforskningen og nye idrætsaktiviteter, der ikke har den organiserede idræts bevågenhed. Endvidere foreslog han, at idrættens forhold til staten blev samlet i Kulturministeriet for derved at styrke idrættens kulturpolitiske placering.

Betænkningen om idrætten og friluftslivet og den efterfølgende behandling af forslagene deri resulterede i:

a) en ændring af tipsloven, som dog ikke helt faldt ud til idrætsorganisationernes tilfredshed.

b) en samling af idrætten under Kulturministeriet og en efterfølgende

stærkere politisk placering af idrætten som en del af kulturlivet (bl. a. fremhævet i den kulturpolitiske redegørelse i 1977).

c) en mere formaliseret samarbejdsstruktur mellem staten og idrætsorganisationerne (dannelsen af Idrættens Fællesråd og et kontaktudvalg mellem Kulturministeriet og idrætsorganisationerne).

d) og endelig var debatten startskuddet til en stærkere partipolitisk markering om idrætten og en tættere dialog mellem idrætten og politikerne. Bl.a. udarbejdede de fleste partier de efterfølgende år idrætspolitiske oplæg og programmer. Dermed var det politiske ansvar for idrætten placeret, strukturerne for samarbejdet mellem staten og idrætsorganisationerne lagt fast, og hovedlinierne i idrætspolitikken afstukket. Disse og efterfølgende politiske markeringer om idrætten viste imidlertid også, at der var og fortsat er meget lille partipolitisk uenighed om idrætten.

Statslig støtte til eliteidrætten¹¹

Kommissionen bag betænkningen kunne bl.a. ikke enes om, hvad man skulle gøre med eliteidrætten i fremtiden, og derfor tilsluttede medlemmerne sig en målsætning, som stort set var en fortsættelse af den hidtidige politik, dvs. ingen offentlig støtte til eliteidræt ud over, hvad organisationerne selv ønskede at bruge dertil.

Under Folketingets debat om idrætten i 1976 var den gamle modstand mod elitedyrkelse og præstationsræs, som bl.a. Venstre og Det Radikale Venstre gav udtryk for under tipslovsforhandlingerne i 1948, væk, men partierne mente stadig ikke, at det var en statsopgave at støtte eliteidrætten. *'Der skal være plads til begge dele, men efter Venstres opfattelse er det ikke en statsopgave at dyrke eliten,'* sagde Peter Brixtofte, og kulturminister Niels Mathiasen mente, at eliteidrætten kom i anden række, og at det ville være forbundet med store omkostninger at gøre dansk eliteidræt international konkurrencedygtig, fordi det også måtte kædes sammen med et socialt og uddan-

nelsesmæssigt sikkerhedsnet under de unge.

Sidst i 1970'erne voksede frustrationen imidlertid hos trænere og ledere, som beskæftigede sig med eliteidræt, over svigtende internationale resultater, og kravet om en mere målrettet indsats for eliten voksede. DIF's formand Kurt Møller fulgte hurtigt op og udtalte, at *'eliten er ilde stædt uden politisk støtte'*. I landene omkring os støttede man eliten på forskellige måder. I Norge havde staten i 1979 bevilget 450.000 kr. til stipendier til eliteidrætsudøvere, Sverige havde oprettet idrætsgymnasier for talentfulde idrætsfolk, og i Tyskland samlede man sponsormidlerne i en samlet pulje under navnet *'Sportshilfe'*. Kulturministerens svar var ikke afvisende. I en artikel i dagbladet *Aktuelt* udtrykte han forståelse for elitens problemer, men han ville gerne vide, hvad idrætten ønskede:

'Idrætten må finde sine egne ben og formulere nogle krav til politikerne. Man har indtil nu ønsket at lægge retningslinierne selv – fx indført professionel fodbold i DBU's regi uden at spørge det offentlige. En anden sag er, at udviklingen inden for eliteidrætten de kommende år i stigende grad vil stille krav om en samlet overordnet planlægning.'

DIF vidste i første omgang ikke, hvordan man skulle tackle den opfordring, og den nye formand, Svend O. Hansen, slog fast, at DIF måtte tage hensyn til helheden, og at der allerede blev anvendt mange penge på eliten. Derfor så DIF helst, at det generelle tilskud til idrætten blev forhøjet, så der blev flere penge til alle. Danmarks Olympiske Komité tog imidlertid ministeren på ordet og nedsatte et udvalg, der i efteråret 1979 kom med et forslag til eliteidrættens udvikling. Udvalget foreslog en koordinering af indsatsen over for eliten, effektiv faglig og økonomisk støtte, oprettelse af en central fond med midler fra erhvervslivet samt *'statsstøtte uden statsstyring'*.

Kort tid efter foreslog kulturministeren, at der blev nedsat et udvalg til at se på eliteidrættens problemer,

såfremt alle idrættens organisationer bakkede udvalgsarbejdet op. Det lykkedes DIF at få de øvrige organisationers støtte dertil, og sidst på året blev eliteidrætsudvalget nedsat til at vurdere eliteidrættens forhold, dens fremtidige udviklingsmuligheder og fremsætte forslag til foranstaltninger. Kort efter lagde DIF og Danmarks Olympiske Komité pres på udvalget ved at oprette Dansk Idrætselite Komité, hvis formål var ved hjælp af logoet Team Danmark at sælge dansk eliteidræt til erhvervslivet. I 1983 fremlagde eliteidrætsudvalget en betænkning. Udvalget foreslog, at der blev oprettet en selvejende institution – kaldet DANTOP – til *'... fremme af dansk eliteidræt på en social og samfundsmæssig forsvarlig vis'*, og udvalget foreslog et mere direkte offentligt ansvar for eliteidrætten, end man hidtil havde kendt.

Betænkningen indeholdt mange kritiske analyser af eliteidrættens udvikling – doping, kommercialisering mv. – mens den knap nok argumenterede for, at staten overhovedet skulle støtte eliteidrætten. Men ved at nedsætte eliteidrætsudvalget havde kulturministeren allerede signaleret, at man politisk var villig til at støtte eliteidrætten. Så sent som i oktober 1979 viste en rundspørge hos de politiske partiers idrætspolitiske ordførere, foretaget af dagbladet *Information*, at flertallet i Folketinget fortsat var imod statsstøtte til eliteidrætten. Og signaler fra kulturministeren var heller ikke opløftende. I foråret 1980 døde Niels Mathiasen, og han blev afløst af Lise Østergaard, som hurtigt gav udtryk for en række kritiske holdninger til eliteidrætten. I et interview i dagbladet *Aktuelt* stillede hun sig uforbeholdent på breddeidrættens side, og hun så et *'grundlæggende modsætningsforhold mellem eliteidrætten for de få og hensynet til den folkelige idræt for de mange'*. Hun mente endvidere, at eliteidrætten fik en uforholdsmæssig stor del af ressourcerne. En meget kraftig reaktion fra DIF med trusler om at trække sig ud af eliteidrætsudvalget fik dog kulturministeren til at indtage en mere afventende holdning. De idrætspolitiske debatter i Folketinget i både 1982 og 1983 viste

Ved at nedsætte eliteidrætsudvalget havde kulturministeren allerede signaleret, at man politisk var villig til at støtte eliteidrætten.

Alle partier – lige fra Venstresocialisterne til Fremskridtspartiet – støttede, at der blev gjort noget særligt for eliteidrætten, selvom argumenterne derfor var meget forskellige.

samtidig, at et holdningskifte var på vej. Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti og Venstresocialisterne så nu positivt på statsstøtte til eliteidrætten, de Konservative og Centrum Demokraterne ville også gerne støtte eliten, men de mente ikke, at økonomien gav mulighed derfor, mens Fremskridtspartiet og Venstre fortsat var imod af principielle grunde.

I 1982 blev Mimi Stilling Jacobsen fra Centrum Demokraterne kulturminister, da Poul Schlüter dannede den borgerlige firkløverregering, og statsstøtte til eliteidrætten var en kærkommen lejlighed for CD til at vise partiets betingelsesløse opbakning til idrætten og gøre op med mange års socialdemokratisk kulturpolitik. I begyndelsen af 1984 fremsatte kulturministeren et lovforslag, som i store træk fulgte betænkningens forslag. Lovforslaget fik en meget positiv modtagelse hos de politiske partier. Alle partier – lige fra Venstresocialisterne til Fremskridtspartiet – støttede, at der blev gjort noget særligt for eliteidrætten, selvom argumenterne derfor var meget forskellige. Derfor var det kun lovforslagets afvigelser fra betænkningens forslag, der skabte større politisk uenighed. Under udvalgsarbejdet fremsatte SF et forslag fra De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger (i dag DGI) om, at eliteidrætsinstitutionen ikke måtte støtte udøvere under 15 år. Men selvom dette og andre ændringsforslag fik flertal i Folketinget, hoppede SF, VS og dele af den radikale gruppe fra deres oprindelige tilslutning til loven, fordi de mente, at det var usikkert, om breddeidrætten ville være uberørt af loven. Loven blev vedtaget den 13. december 1984.

Eliteidrætsloven blev først revideret tyve år senere i 2004. Forud for ændringen var eliteidrætten og loven blevet analyseret i tre rapporter: I 1999 nedsatte kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen en arbejdsgruppe, der skulle analysere behovet for en ændring af loven. Arbejdsgruppen lagde ikke op til grundlæggende ændringer af loven og Team Danmark, men foreslog bl.a. en ændring af repræsentantskabets sammensætning

og bestyrelsens størrelse, en tydeliggørelse af lovens formålsbestemmelser, at forpligtelsen til at bekæmpe doping blev understreget, at den såkaldte 15 års regel faldt bort, og at udnyttelsen af eliteidrættens kommercielle muligheder koordineredes bedre mellem TD og DIF.¹² Dele af rapportens konklusioner og anbefalinger blev imidlertid undtaget af DIF, som især var utilfredse med den foreslåede øgede statslige styring: at kulturministeren skulle udpege halvdelen af bestyrelsen, og at repræsentantskabet ikke mere skulle udpege medlemmer til bestyrelsen. I stedet bestilte DIF en helt ny analyse af eliteidrætten hos revisions- og konsulentfirmaet KPMG. En af anbefalinger i denne analyse var, at Team Danmark burde overføres til Danmarks Idræts-Forbund, men at institutionen samtidig i højere grad skulle underlægges offentlige myndighedskrav¹³. I mellemtiden var den socialdemokratisk-radikale regering afløst af den borgerlige regering, og Brian Mikkelsen var blevet kulturminister. Han valgte at nedsatte endnu et udvalg til at vurdere behovet for ændringer af eliteidrætsloven. Det kom der ikke meget nyt ud af, og udvalget kunne ikke enes om, hvem der i fremtiden skulle have ansvaret for eliteidrætten i Danmark. Udvalget overlod det derfor til politikerne at vælge mellem to alternative modeller: Den første model var en tilpasning af den gældende struktur med en stærkere statslig styring, tættere styringsrelationer til Kulturministeriet og tættere og klarere samarbejde med DIF, så der kunne opnås en mere effektiv udnyttelse af ressourcerne. Den anden model gik ud på at overdrage TD til DIF, som dog samtidig forudsatte en anden relation mellem DIF og Kulturministeriet¹⁴. Efter megen offentlig debat om spørgsmålet og indædt interessekamp mellem DIF på den ene side og TD og trænere og eliteidrætsudøvere på den anden side fremsatte kulturministeren i begyndelsen af 2004 et forslag til ny eliteidrætslov. Forslaget fulgte i store træk den første model med en tættere forbindelse til og styring fra Kulturministeriet, et større samarbejde med DIF og specialforbundene, afskaffelse af re-

præsidentenskab og en otte mands stor bestyrelse, hvoraf halvdelen udpeges af DIF, og den anden halvdel udpeges af kulturministeren. Endvidere blev den såkaldte 15-årsregel afskaffet, og der blev skabt bedre mulighed for, at kommunerne også kan støtte eliteidræt.

Flere penge til breddeidrætten

Da eliteidrætsloven var vedtaget i 1984, gjorde især De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger krav på, at breddeidrætten også skulle have bedre vilkår. Det var givetvis medvirkende til, at kulturministeren i 1985 nedsatte et breddeidrætsudvalg, og to år senere afgav udvalget Betænkning om breddeidrætten i Danmark¹⁵. Udvalget havde bl.a. til opgave at

‘overveje foranstaltninger, der kan forbedre vilkårene for de idrætsligt set dårligt stillede grupper af befolkningen, herunder mennesker – især ældre – uden særlig idrætserfaring, arbejdsledige og mennesker med skiftende arbejdstid, gæstearbejdere og unge med socialt vanskelige vilkår, samt mennesker, der bor i det indre af store byområder, handicappede og familien som samlet bruger.’

Udvalget skulle endvidere

‘overveje muligheden for forbedringer af planlægningen af idrætsfaciliteter og herunder fremsætte forslag om nye typer af ressourcebesparende og ‘skræbete’ anlæg med henblik på en decentral investeringspolitik’.¹⁶

På baggrund af analyserne af breddeidrættens udvikling og vilkår fremsatte udvalget en række forslag, hvis sigte var at

‘stimulere et idrætsliv, hvor hverken alder, fysiske forudsætninger eller holdninger betyder uoverstigelige barrierer for en aktiv indsats.’

Udvalget lagde dog vægt på, at

‘det frivillige initiativ stadig må have en central placering i udviklingen og organiseringen af idrætslivet (og at) offentlige tilbud først etableres, hvis det ikke ad privat vej er muligt at dække

befolkningens behov. Udvalget lægger ikke op til en omstrukturering af dansk idrætsliv (men) de konkrete forslag til forbedring af vilkårene retter sig ikke alene mod foreningerne, men mod alle initiativtagere og befolkningsgrupper’.¹⁷

Udvalget foreslog bl.a., at

‘der afsættes midler til en aktivitetspulje til udvikling, omstilling og forsøg (for) at der gives mulighed for at nyskabe, ændre og udvikle fritidsvirksomhed, som er i overensstemmelse med de lokale behov. Puljen skal således anvendes til såvel støtte for nye initiativtagere som til etablerede foreningers nytænkning.’

Udvalget foreslog endvidere, at der også skulle afsættes midler til

‘opbygning af aktivitetsanlæg med henblik på særlige idrætsbehov, herunder til forsøg med fleksible og utraditionelle anlægstyper’, hvor principper som decentralisering, fleksibilitet, ukonventionelle løsninger, selvforvaltning og tilgængelighed skulle være centrale.’

Udvalget mente, at

‘herved kan betingelserne forbedres for de befolkningsgrupper, som ikke ønsker eller har mulighed for udfoldelsesmuligheder i nærheden af boligen.’

Hverken disse forslag eller en række forslag om regelforenklinger og lempelser, der kunne forbedre idrætsforeningernes vilkår, blev fulgt op af konkrete politiske initiativer. Efterfølgende fremlagde regeringen en idrætspolitisk redegørelse, som blev diskuteret i Folketinget¹⁸, SF fremlagde et forslag til folketingsbeslutning om at gennemføre dele af betænkningens forslag¹⁹, og Socialdemokratiet fremlagde et forslag om at oprette et statsligt forskningsråd for idrætten²⁰, men ingen af disse forslag blev vedtaget.

Idrætsorganisationerne stod ganske vist bag forslagene i betænkningen, men de var først og fremmest interesseret i flere penge, og derfor rettede deres forhåbninger sig mod indførelsen af lotto ved en ændring af Tipesloven med deraf forventede

langt større tilskud, og samtidig frygtede de givetvis en stærkere statslig styring, hvis de forskellige forslag i betænkningen blev gennemført fx i en lov for breddeidrætten parallelt med eliteidrætsloven²¹. Regeringen afstod da også fra at fremme forslagene i betænkningen med den begrundelse, at der ikke var penge til det. I stedet kom den idrætsorganisationerne i møde ved at nedsætte et 'Lottoudvalg', der skulle undersøge mulighederne for og konsekvenserne af en indførelse af lotto i Danmark. Det var især centralt i udvalgets arbejde at belyse, hvordan et forventet tab hos humanitære organisationer, der havde tilladelse til at gennemfører lotterier mv., kunne kompenseres, hvis lotto blev indført²². Så snart betænkningen fra Lottoudvalget forelå i begyndelsen af 1988, tog regeringen initiativ til en lovændring, der samme år blev vedtaget med støtte fra et stort flertal i Folketinget. Lovændringen gav Tipstjenesten lov til at afholde lotto og samtidig udvidedes gruppen af støttemodtagere til også at omfatte en række organisationer, der måtte forvente en nedgang i indtægterne fra de lotterier ol., som udgjorde en væsentlig indtægtskilde for disse organisationer (bl.a. Kræftens Bekæmpelse, Dansk Røde Kors, Grænseforeningen, De Samvirkende Invalideorganisationer, Muskelsvindfonden, Astma-Allergiforeningen, andre humanitære organisationer samt hestesporten). Idrættens andel af overskuddet måtte derfor reduceres fra 71 pct. til 68,5 pct., men det var en lille pris at betale for at opnå den forventede store stigning i Tipstjenestens omsætning. Forventningerne blev da også opfyldt, idet tilskuddet til idrætsorganisationerne mere end fordobledes i løbet af få år efter indførelsen af lotto.

Forventningerne blev da også opfyldt, idet tilskuddet til idrætsorganisationerne mere end fordobledes i løbet af få år efter indførelsen af lotto.

Denne forøgelse var dog betinget af, at det øgede tilskud skulle anvendes til at styrke breddeidrætten. I bemærkningerne til loven blev det præciseret, at idrætsorganisationerne skulle afsætte midler til forsøg og udvikling af breddeidrætten, og at andelen skulle fastlægges i samråd med Kulturministeriet. Puljer til forsøg og udvikling var en af følgerne deraf. Kulturministeriet brugte endvidere en

del af ministeriets andel af tips- og lottooverskuddet til at støtte særlige områder. I 1995 var der bl.a. puljer for 'Udvikling, omstilling og forsøg', 'Idræt i storbyen' og 'Flygtninge og asylansøgere'²³. Idrætsorganisationerne glædede sig over udsigten til flere penge, men de var stærkt utilfredse med lovens sammenkædning af breddeidrætsudvalgets forslag til forbedring af breddeidrætten og lottospillets indførelse. De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger fandt, at det var et indgreb i organisationernes handlefrihed og i forneningsfriheden som sådan²⁴.

Tips- og lottolovgivningen bygger på den forudsætning, at Dansk Tipstjeneste kan opretholde sit monopol på tipning, lotto og lignende spil i Danmark. Igennem 1990'erne blev dette monopol i stigende grad udfordret af, at en voksende del af omsætningen på spil gik til udenlandske spilleselskaber, og at disse selskaber lagde pres på EU for at få Tipstjenestens monopol erklæret ulovlig i henhold til EU's konkurrenceregler. For at imødegå denne udfordring blev Tips- og lottoloven justeret i 2003. For det første blev hestesporten inkluderet som støttemodtager for at undgå, at hestesporten allierede sig med et svensk spilleselskab om spil på heste, som reelt vil bryde Tipstjenestens monopol og derved også åbne for andre udenlandske selskaber. For at opretholde monopoliet måtte de øvrige støttemodtagere altså acceptere en mindre reduktion i andelen af Tipstjenestens overskud. For det andet blev forbuddet mod at formidle og markedsføre andre spil i Danmark skærpet. For det tredje resulterede loven i en 'organisatorisk rationalisering', idet flere mindre selvstændige støttemodtagere, der hidtil havde fået støtte fra Kulturministeriets andel af tipsoverskuddet, blev indlemmet under idrætsorganisationerne (Idrætsmærket kom under DGI og Idræt i Dagtimerne under DFIF)²⁵.

I 1991 blev 'Fritidsloven' afløst af 'Folkeoplysningsloven'²⁶. Op igennem 1980'erne stod det efterhånden klart, at tiden var løbet fra den gamle lov fra 1968. Idrætsorganisationerne og børne-

og ungdomsorganisationerne var stærkt kritiske over for loven, fordi den efter deres opfattelse var for styrende og bureaukratisk, favoriserede motionsgymnastikken i aftenskolerne, stillede foreninger i private lokaler dårligere end foreninger i kommunale lokaler, og fordi aldersgrænserne for offentlig støtte var en barriere for aldersintegrerede aktiviteter. Samtidig var man i stigende grad begyndt at tænke i nye baner: aktiviteter på tværs af alder, køn og aktivitetsgrænser, nye organisationsformer, idrætsprojekter for særlige grupper osv.

Undervisningsministeren lagde derfor op til en ny lov ved i 1984 at igangsætte et stort forsøgs- og udviklingsprogram, det såkaldte 10-punktsprogram, inden for det, som bredt betegnes som folkeoplysningen, og erfaringerne derfra skulle afstikke, hvordan den nye lov skulle se ud. Sjældent har man set en lov blive så godt forberedt: Ca. 450 forsøgs- og udviklingsprojekter, 40 undersøgelser af forskellige problemstillinger i relation til fritidsvirksomhed, tre betænkninger (betænkningen om breddeidræt, betænkningen om børns og unges fritid og betænkningen om folkeoplysning) og flere høringsrunder med foreninger over hele landet.

Trods det store lovforberedende arbejde var det først og fremmest kommunernes krav til den nye lov om at kunne styre udgifterne og i højere grad selv bestemme, hvad der skulle gives penge til, som bestemte hovedlinierne i Folkeoplysningsloven. Det blev nu overladt til hver enkelt kommune – inden for nogle brede formål og minimumsforpligtelser – selv at bestemme, hvor meget den vil bruge på (1) aftenskoler og (2) foreninger og ungdomsklubber, og hvordan pengene skal fordeles mellem disse to områder. Det betød, at tilskuddene til hver enkelt aftenskole, idrætsforening eller spejderkorps var bestemt af, hvor mange penge kommunen afsatte til hvert område, og hvor mange der skulle deles derom. Loven forbedrede endvidere kommunens forpligtelse til at refundere dele af foreningernes udgifter til egne og lejede lokaler. Mens Fritidsloven

kun krævede, at kommunen skulle betale 3/4 af en maksimumsleje på 50 kr. for en idrætshal, blev kommunen nu forpligtet til at refundere 3/4 af driftsudgifterne. Endelig satte de mange forsøg og udviklingsprojekter igennem 1980'erne deres præg på loven, idet 5 pct. af den kommunale ramme til folkeoplysning (fratrasket udgifterne til lokalerefusion) nu skulle afsættes til nye og tværgående initiativer, væresteder o.l.

Lovændringen fik dog lille betydning for idrætsforeningerne, idet loven først og fremmest var en tilpasning af lovgivningen til den praksis, kommunerne indførte i 1970'erne med de kommunale støtteordninger. Endvidere var ændringerne af lokaletilskudsreglerne stort set kun en ajourføring af lovgivningen til den praksis, de fleste kommuner fulgte igennem 1980'erne. Hovedprincipperne i den nye lov var en videreførelse af principperne fra den gamle lov, men forvaltningen af den offentlige støtte til fritidsundervisning og fritidsaktiviteter blev nu helt overladt til hver kommune og et udvalg med repræsentanter fra de foreninger og aftenskoler, som modtager støtte (Folkeoplysningsudvalget). Samtidig slog den nye politiske interesse for og tro på den frivillige sektor også igennem, idet loven nu helt blev forbeholdt frivillige foreninger og grupper ('kredse'), dvs. en tydelig afkommunalisering af det offentliges engagement på fritidsområdet. Flere af de vigtigste nye elementer i lovgivningen for støtte til fritids- og kulturaktiviteter, som Folkeoplysningsloven indeholdt, er siden afskaffet. Det såkaldte kredsbegreb er afløst af et traditionelt foreningsbegreb²⁷, kommunerne er ikke mere forpligtet til at afsætte 5 pct. af den kommunale ramme til forsøgsprojekter mv., og endelig behøver kommunerne ikke mere at nedsætte et Folkeoplysningsudvalg til forvaltning af den kommunale støtte.

Større statslig styring gennem 'selvejende institutioner' og forsøgs- og udviklingspuljer

Oprettelsen af Team Danmark var et væsentligt brud på den mere end 100 år gamle tradition for, '... at

Trods det store lovforberedende arbejde var det først og fremmest kommunernes krav til den nye lov om at kunne styre udgifterne og i højere grad selv bestemme, hvad der skulle gives penge til, som bestemte hovedlinierne i Folkeoplysningsloven.

staten og kommunerne bevidst skal blande sig mest muligt udenom,' som Poul Schlüter havde udtrykt det i 1976. Team Danmark har ganske vist status som en selvejende institution, men institutionen er oprettet i henhold til lov og er som sådan omfattet af kravene til offentlig forvaltning. Efterfølgende er der på statsligt initiativ oprettet flere tilsvarende selvejende institutioner eller offentlige udvalg til at varetage bestemte opgaver inden for idrætten.

- I 1994 blev *Lokale- og Anlægsfonden* oprettet²⁸. Fonden udvikler, støtter og rådgiver om byggeri inden for idræt, kultur og fritid. Igennem 1970'erne og 1980'erne voksede antallet af idrætsanlæg meget stærkt. Denne vækst var i første omgang ikke styret af arkitektonisk-æstetiske, landskabsmæssige, bykologiske eller andre kulturelle overvejelser, hvilket mange steder førte til en grim og bymæssigt isoleret 'containerarkitektur', som kritikere karakteriserede idrætshallerne. Fra omkring 1980 mødte denne byggemåde mere og mere kritik, og man begyndte at lede efter nye ledetråde og nye modeller for idrætsbyggeriet.²⁹ Kritikken fik en konstruktiv drejning, da Kulturministeriet i 1988 støttede en arkitektkonkurrence om et nyt bevægelseshus på Gerlev Idrætshøjskole.³⁰ I 1992 inviterede Europarådet til et internationalt ekspertmøde i København om idrætsplanlægning. Her formulerede man – med kraftigt input fra dansk side – en række grundlæggende krav om idrætsanlæggenes decentralisering, tilgængelighed, fleksibilitet, miljømæssige integration, arkitektoniske kvalitet, forbindelse med sociale mødesteder og integration af andre kulturelle aktiviteter.³¹ Med baggrund i disse initiativer og krav besluttede kulturministeren at oprette Lokale- og Anlægsfonden for at fremme bedre kvalitet i idrætsbyggeriet i Danmark. En væsentlig årsag til fondens oprettelse var også, at et stærkt voksende overskud fra tipning og lotto havde fordoblet idrætsorganisationernes indtægter i løbet af få år, og det førte til krav om en anden fordeling af Tipstjenestens overskud, da Tips- og Lottoloven skulle revideres

i 1993. Ved at oprette Lokale- og Anlægsfonden med et årligt tilskud fra tips- og lottomidlerne kunne idrætten beholde de penge, som man politisk ønskede at reducere idrætsorganisationernes tilskud med. Derfor accepterede idrætsorganisationerne fondens oprettelse, selvom de fra starten ikke havde varme følelser for idéen. Fonden har en egenkapital på 140 mio. kr., der er indskudt af idrætsorganisationerne og Dansk Ungdoms Fællesråd. Desuden modtager fonden hvert år omkring 75 mio. kr. af Tipsmidlerne.

- I 1996 nedsatte kulturministeren *Idrættens Forskningsråd* i Kulturministeriets regi (i dag Kulturministeriets udvalg for idrætsforskning). I mange år havde der eksisteret et tilsvarende forskningsråd med relativt få midler og inden for idrætsorganisationernes regi. Udvalget råder over en bevilling på 5 mio. kr. om året.

- I 1994 blev *Idrætsfonden Danmark* etableret i et samarbejde mellem specialforbund inden for DIF og offentlige myndigheder. Formålet med fonden er at understøtte og fremme hvervning og afholdelse af større internationale sportsbegivenheder i Danmark. I 2005 blev fonden styrket finansielt ved støtte fra Økonomi- og Erhvervsministeriet, Kulturministeriet, DIF og Team Danmark, så fonden i dag har et samlet budget på 10 mio. kr. Fondens oprettelse og den øgede statslige støtte er udtryk for en voksende politiske interesse for at hente flere internationale idrætsbegivenheder til Danmark ud fra en forventning om, at det vil øge den udenlandske turisme, øge beskæftigelsen og styrke Danmarks image.

- 2001 blev *Det Nationale Råd for Folkesundhed*, der karakteriseres som et uafhængigt og sagkyndigt råd for folkesundhed, oprettet med sigte på at forbedre sundheden i hele befolkningen og at rådgive sundhedsministeren om folkesundhedsområdet. I 2005 udgav rådet et oplæg om 'Kommunens handlingsplan for fysisk aktivitet'.

- I 2005 oprettedes *Anti Doping*

Man begyndte at lede efter nye ledetråde og nye modeller for idrætsbyggeriet.

En anden side af den mere aktive statslige idrætspolitik er forsøgs- og puljestrategien.

Danmark ved lov som en selvejende institution. Institutionen erstattede institutionen af samme navn, som blev oprettet som et forsøg i 2000 i et samarbejde mellem Team Danmark, idrættens organisationer og regeringen.

- Samme år oprettede kulturministeren også *Idrættens Analyseinstitut*, der har 'til opgave at skabe overblik over aktuel, samfundsorienteret forskning på idrætsområdet. Desuden skal instituttet analysere perspektiver ved idrætspolitiske initiativer og stimulere offentlig debat om centrale idrætspolitiske spørgsmål'³².

En anden side af den mere aktive statslige idrætspolitik er forsøgs- og puljestrategien. 1980'erne var de store forsøgsprogrammernes årti. Inden for folkeoplysningsområdet blev der igangsat et stort forsøgs- og udviklingsprogram, det såkaldte 10-punktsprogram, som fra 1985 til 1988 uddelte 110 millioner kr. til 448 lokale forsøgs- og udviklingsprojekter. Idéen med 10-punktsprogrammet var bl.a. at medvirke til opbygning af fællesskaber omkring familien, landsbyen eller bydelen. I 1987 blev et endnu større program til udvikling af folkeskolen, det såkaldte 7-punkts-program, iværksat – derunder også forsøg med skolen som lokalt kulturcenter – som fra 1987 til 1990 fordelte ca. 400 millioner kr. Begge programmer gav støtte til mange lokale idrætsprojekter. Igenem 1990'erne voksede de offentlige midler til udviklings- og forsøgsprogrammer, men forsøgsstrategien ændrede karakter, så forsøgs- og projektmidlerne i højere grad tog sigte på at forbedre indsatsen på bestemte områder og effektivisere den offentlige service. 1980'ernes store forsøgsprogrammer blev i 1990'erne afløst af mere specifikke, afgrænsede, og målrettede puljer. Det gælder også for idrætten.

Det største og kendteste af disse forsøgs- og udviklingsprogrammer inden for idrætten er Det Idrætspolitiske Idéprogram (IPIP), som blev oprettet i 1998 af daværende kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen³³. Programmet var dog kun en afslans

af et forslag om oprettelse af Statens Idrætsråd, der bl.a. skulle fordele penge til andre formål end idrætsorganisationerne, som Jytte Hilden foreslog, da hun var kulturminister. Idéen var inspireret af modellen for uafhængige og sagkyndige 'fonde', som dengang fandtes på en række områder af kulturlivet, og foreslået i den idrætspolitiske analyse '*Idrættens tredje vej*'. Da Jytte Hilden blev afløst af Ebbe Lundgaard blev idéen i 1996 ændret til et forslag om oprettelsen af en idrætspolitisk fond med i alt 100 mio. kr. om året, som skulle stå for iværksættelsen af nye initiativer på det idrætspolitiske område. Det lykkedes ikke Ebbe Lundgaard at realisere forslaget, trods idrætsorganisationernes – pro forma – tilslutning, fordi de borgerlige partier vendte sig imod idéen, men i 1998 lykkedes det hans afløser, Elsebeth Gerner Nielsen, at få tilslutning til en mindre ambitiøs udgave af den foreslåede fond i udgave af Det Idrætspolitiske Idéprogram. Formålet med programmet var at udvikle idrættens kulturpolitiske dimension og styrke mangfoldigheden, kvaliteten og ytringsfriheden i dansk idrætsliv. IPIP var resultatet af skiftende kulturministres bestræbelser på gennem 1990'erne at give staten en stærkere rolle i idrætspolitikken. Af kommissoriet for programmet fremgik det, at programmet var regeringens '*udspil i forhold til den brede, folkelige idræt og en udmøntning af de forslag, der i 1987 blev lagt frem i betænkningen om breddeidrætten i Danmark*'.³⁴ Breddeidrætsbetænkningen indeholdt bl.a. forslag om udvikling, omstilling og forsøg inden for det lokale idrætsliv, der efterfølgende blev fulgt op af øremærkede puljer til specifikke idrætsformål i Kulturministeriet og forsøgs- og udviklingspuljer i idrætsorganisationerne. Programmet fik oprindeligt stillet 75 millioner kr. til rådighed over en treårig periode fra august 1999 til udgangen af år 2002. I begyndelsen af 2002 besluttede den nye VK-regering, at programmet skulle ophøre før forsøgsperiodens udløb som et led i en sanering af råd, udvalg og programmer, men efterfølgende bevilgede kulturminister Brian Mikkelsen 5 millioner kr. til af-

Både DIF og DGI støttede nedlæggelsen af IPIP, og begge organisationer håbede, at det nu var slut med øremærkede midler til særlige formål i idrætspolitikken. Puljepolitikken stoppede imidlertid ikke.

viklingen i løbet af 2002, så det samlede beløb til programmet endte på 60 millioner kr.

Både DIF og DGI støttede nedlæggelsen af IPIP, og begge organisationer håbede, at det nu var slut med øremærkede midler til særlige formål i idrætspolitikken. Puljepolitikken stoppede imidlertid ikke. I 2003 afsatte kulturministeren 24 mio. kr. til programmet 'Børn og unge i bevægelse', som efter ansøgning blev fordelt til en række såkaldte 'fyrtårnsprojekter', hvor samarbejdet mellem idrætsforeninger, skoler og SFO'ere er i fokus. I Integrationsministeriet har man ligeledes oprettet en pulje for 'Unge nydanskernes deltagelse i idræts- og foreningslivet' (3 mio. kr. i 2006) og en pulje for 'Integration gennem deltagelse i idræts- og foreningslivet' (4 mio. kr. i 2006). Socialministeriet var også på banen i 2005 – i samarbejde med Kulturministeriet – med en kampagne for at få flere ældre til at dyrke idræt og motion.

Forsøgs- og udviklingsprogrammer kan defineres som 'lovgivningsmæssigt ubundne, centralpolitisk besluttede og forvaltede midler, der ved siden af de almindelige bloktilskud fordeles til amter, kommuner, frivillige organisationer, virksomheder m.fl. efter særskilt aftalte principper'³⁵. En af visionerne bag forsøgs- og udviklingsstrategien var at fremme decentralisering og modvirke centralisme, ekspertvælde, osv., og strategien kan forklares som en reaktion på 1950'ernes og 1960'ernes forestilling om, at samfundets problemer kan løses ved statslig planlægning under inddragelse af den nyeste forskning og ekspertise på området. Ser man nærmere på programmerne og deres styring, er der imidlertid meget der taler for, at der snarere er tale om en ny form for central styring.³⁶ Formelt initieres og ledes projekterne decentralt, men uformelt opretholdes fortsat en stærk central styring: Ansøgningerne om økonomisk støtte er ofte ekkoer af centrale bureaukraters formuleringer; en lille gruppe bestemmer, hvem der skal have støtte; og den hidtidige regelstyrede kontrol erstattes af en central evaluering. Ud fra denne synsvinkel

er strategien et – blødt – statsligt styringsredskab på politikområder, der er overladt til kommunerne og organisationerne uden specifikke anvisninger på, hvordan målene skal opnås, dvs. det centrale statslige niveau forsøger på at påvirke kommunerne og andre aktører, så den lokale udmøntning af politikken stemmer overens med landspolitiske mål. De styringsmæssige potentialer i forsøgs- og udviklingspuljerne ligger dels i de økonomiske incitamenter, dels i signalværdien af programmet. Målt i kroner og ører er disse programmers betydning marginale, selv om de kan have stor betydning på specifikke områder. Programmernes væsentligste betydning er givetvis deres indvirkning på den faglige og politisk-ideologiske diskurs, og det er måske grunden til, at der ofte er så meget fokus på disse programmer – selvom de økonomisk fylder så lidt i det samlede regnskab³⁷.

Idrættens skyggesider og idrætspolitikken internationalisering

De første år af 2000-tallet har især været præget af to tendenser. For det første har den borgerlige regering været optaget af at bekæmpe 'skyggesider' i idrætten. Konkret i form af lovgivning, der tager sigte på at styrke dopingbekæmpelsen og forebygge mod seksuelle krænkelse i foreninger og institutioner. For det andet har globaliseringen også sat sit præg på lovgivningen. Ovenfor beskrev vi, hvordan tips- og lottoloven måtte revideres for at imødegå voksende konkurrence fra internationale spilleselskaber. Her skal vi også belyse, hvordan voksende internationalt samarbejde om dopingbekæmpelsen har haft indflydelse på lovgivningen i Danmark.

Indtil 2000 var dopingbekæmpelse i princippet overladt til idrætsorganisationerne selv. Loven om forbud mod dopingmidler, der senest blev revideret i 2004, forbyder fremstilling, import, eksport, forhandling og besiddelse af dopingmidler, men regulerer ikke anvendelsen af sådanne midler. I 1999 nedsatte daværende kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen imidlertid et ekspertudvalg, der fik til opgave at 'skabe en samlet

Idrættens øgede afhængighed af offentlig støtte og en voksende politisk interesse for, hvad pengene går til, ændrede fra midten af 1970'erne relationerne mellem idrætten og den offentlige sektor.

indsigt i baggrunden for, omfanget af og konsekvenserne af dopingmisbruget i Danmark'. Udvalget foreslog bl.a., at såvel kontrol- som oplysningsvirksomheden blev styrket, at indsatsen også blev rettet mod den foreningsorganiserede motionsidræt og de kommercielle fitness-centre, og at der blev etableret en selvstændig institution til at varetage disse opgaver.³⁸ Opfølgningen på dette var oprettelsen af Anti Doping Danmark i 2000 for en forsøgsperiode på tre år i et samarbejde mellem idrættens organisationer, Team Danmark og Regeringen. På baggrund af erfaringerne fra denne forsøgsperiode, de internationale aftaler vedr. dopingbekæmpelse, som Danmark har tilsluttet sig, og de voksende problemer med at komme brugen af dopingmidler til livs mente kulturministeren og idrætsorganisationerne, at rammerne for dopingbekæmpelsen måtte forankres i en lov. Loven blev vedtaget i 2004, og med den blev Anti Doping Danmark en (statslig) selvejende institution, som både har til opgave at gennemføre dopingkontrol og også skal forestå oplysningsvirksomhed, støtte og initiere forskning på området samt rådgive offentlige myndigheder vedr. doping. En væsentlig og meget principiel del af loven vedrører kravene til idrætsorganisationer og –foreninger om at indføre og håndhæve bestemmelser om dopingkontrol og –sanktioner. Det fremgår af lovbekendtgørelsen, at det er en forudsætning for at få tilskud fra overskuddet fra Tipstjensens spil eller i henhold til Folkeoplysningsloven, at organisationer og foreninger indfører og håndhæver regler om dopingkontrol og –sanktioner i overensstemmelse med World Anti Doping Codes forbudsliste.

Seksuelle krænkelser mod børn er en anden 'skyggeside' ved idrætten, som kulturminister Brian Mikkelsen har engageret sig i en forebyggelse mod. I 2005 vedtog Folketinget 'Lov om indhentelse af børneattest i forbindelse med ansættelse af personale mv.'. Loven stiller krav til institutioner, foreninger og andre, der ansætter eller beskæftiger personer, som har direkte kontakt med børn under

15 år som en del af deres arbejde i den pågældende organisation, om at indhente en børneattest. Sigtet med loven er primært at forebygge, at personer med dom for seksuelle overgreb får beskæftigelse, hvor de har kontakt med børn. Selvom undersøgelser har vist, at forekomsten af overgreb i idrætten og foreningslivet er mindre end i offentlige institutioner og familiesammenhænge, vedtog Folketinget, at loven også gælder for foreningslivet.

Nye samarbejdsformer mellem idrætten og det offentlige

Idrættens øgede afhængighed af offentlig støtte og en voksende politisk interesse for, hvad pengene går til, ændrede fra midten af 1970'erne relationerne mellem idrætten og den offentlige sektor. På landsplan blev kontakten til staten forstærket og formaliseret ved dannelsen af Idrættens Fællesråd i 1976 og etableringen af et kontaktudvalg mellem Kulturministeriet og idrætsorganisationerne. De formelle relationer har gennem årene skiftet karakter. Under den socialdemokratiske ledede regering i 1990'erne afholdt skiftende kulturministre 'Idrættens Rigsdag', hvor idrætspolitiske spørgsmål blev diskuteret med interesserede organisationsrepræsentanter, politikere og forskere. I 2005 afholdt kulturministeren for første gang et 'Idrættens topmøde', som til forskel fra førromtalte 'Idrættens Rigsdag' kun omfatter formændene for idrætsorganisationerne. På mødet aftaltes det, hvilke områder organisationerne i særlig grad skal have opmærksomhed på i det forestående år. Et andet eksempel på tættere og mere formelle samarbejdsrelationer er den stærkere kulturministerielle styring af Team Danmark som et resultat af lovændringen i 2004, da 'resultat-kontrakter' med præcise krav til institutionen afløste overordnede og upræcise politiske forventninger, som Team Danmark havde fungeret under siden oprettelsen i 1985. En form for styring, der har bredt sig i den offentlige sektor og i forholdet mellem offentlige myndigheder og frivillige organisationer³⁹. Den

Regeringen fører ifølge kulturministeren idrætspolitik 'gennem organisationerne', men man kunne med lige så stor ret sige, at idrætsorganisationerne fører idrætspolitik gennem ministeriet.

væsentligste ændring af relationerne er imidlertid – efter alt at dømmes – at den personlige og uformelle kontakt mellem kulturministeren og idrætsorganisationernes formænd er meget tættere og mere omfattende end tidligere. Regeringen fører ifølge kulturministeren idrætspolitik 'gennem organisationerne', men man kunne med lige så stor ret sige, at idrætsorganisationerne fører idrætspolitik gennem ministeriet.

Tilsvarende er relationen mellem idrætsforeningerne og kommunerne både mere omfattende og mere formaliseret, mere korporativ, i dag end tidligere. Igennem 1970'erne blev der i mange kommuner dannet lokale sammenslutninger af idrætsforeninger (idrætssamvirker, idrætsunioner o.l.), som nærmest fik monopol på interessevaretagelsen. I flere kommuner fik disse idrætssam-

virker og -unioner overdraget fordelingen af de kommunale tilskud og lokaler til idrætsforeningerne, og fra begyndelsen af 1990'erne overlod flere og flere kommuner de kommunale idrætsanlæg til brugerstyring⁴⁰. Med fritidsloven formaliseredes samarbejdet med kommunen endvidere, idet idrætsforeningerne som regel fik en plads i fritidsnævnet, hvis opgave primært var at rådgive kommunalbestyrelsen. Samtidig dannede man i en del kommuner et kontaktudvalg med repræsentanter fra såvel idrætsforeningerne som kommunalbestyrelsen (idrætskontaktråd o.l.). Med Folkeoplysningsloven blev foreningernes indflydelse yderligere forstærket, fordi folkeoplysningsudvalget i princippet bestemmer, hvordan pengene inden for hvert hovedområde skal fordeles.

Kendetegn ved idrætspolitikken i Danmark

Foto: Polfoto/Thomas Borberg

I sammenligning med andre samfundsområder, hvor det offentlige yder en betydelig økonomisk støtte, er 'politikken' for idrætten kun svagt udviklet. Politikerne vægrer sig nærmest ved at blande sig, der er små forskelle mellem de politiske partiers bud på en idrætspolitik, den væsentligste lovgivning (Folkeoplysningsloven) tager ikke specielt sigte på idrætten, og den statslige og kommunale forvaltning af idrætten er meget lille. Til trods for dette er der selvfølgelig blevet ført politik. Bag den konkrete fordeling af de offentlige midler til idrætten skjuler sig en række mere eller mindre bevidste principper og mål for idrætten.

A. Flere 'politikker' (eller fragmenteret idrætspolitik)

Idrætspolitikken i Danmark er ikke samlet i én lov eller et ministerium. Som den eneste af de store love, som idrætten nyder godt af, hører Eliteidrætsloven under Kulturministeriet; Folkeoplysningsloven hører under Undervisningsministeriet og er i dag en lov for al foreningsorganiseret fritids- og kulturaktivitet; Tips- og lottoloven hører under Skatteministeriet, og selvom det oprindeligt var en 'idrætslov', så har den udviklet sig til at være en lov for frivillige og humanitære landsorga-

nisationer; og i takt med voksende opmærksomhed mod idrættens sundhedsmæssige betydning får Indenrigs- og Sundhedsministeriet voksende betydning for den idrætspolitiske tænkning. Dertil kommer at idrætten har store interesser i miljøpolitikken, skolepolitikken, socialpolitikken og de seneste årtier også i erhvervspolitikken. Det gælder de fleste samfundsområder og interesser, at de har interesser i forskellige ministerier og lovgivninger, men idrætspolitikken i Danmark adskiller sig både fra andre politikker og fra andre lande ved, at de to – i økonomisk forstand – vigtigste love ikke hører under det ministerium, som idrætten formelt hører under. Det er endvidere interessant, at både i Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og i langt de fleste kommuner indgår forvaltningen af idræt i en større forvaltningsenhed.

En anden side af denne fragmentering er den adskillelse, der er mellem den kommunale støtte, som kun går til idrætsforeninger i kommunen, og den statslige støtte, som næsten udelukkende går til landsorganisationer uden nogen forpligtelse til at sende noget af statsstøtten videre til det lokale niveau (som Norges Idrættensforbund fx er forpligtet til). Det har som konsekvens, at de to orga-

Idrætspolitikken i Danmark er ikke samlet i én lov eller et ministerium.

nisationsniveauer er relativt økonomisk uafhængige af hinanden, bortset fra den afhængighed landsorganisationerne har af foreningernes medlemskab som forudsætning for at få del i tips- og lottomidlerne. Det betyder, at idrætsorganisationerne på den ene side må orientere sig mod statens og det landspolitiske niveaus forventninger for at legitimere sig, på den anden side må de også være interessante og vigtige for foreningerne for at bevare deres medlemskab.

Denne fragmenterede idrætspolitik kan have flere årsager. For det første kan det forklares med, at Tipsloven (i dag Tips- og lottoloven) og Fritidsloven (i dag Folkeoplysningsloven) blev til, før idræt og anden folkekultur blev samlet i Kulturministeriet. For det andet kan det også hænges sammen med, at idrætten i så høj grad anses for nyttig til fremme af forskellige formål, bl.a. folkeoplysning, social integration, sundhed og økonomisk vækst. For det tredje kan forklaringen være den enkle, at det er en konsekvens af, at der ikke er én idræt, men derimod forskellige former for og mål med at dyrke idræt, som er vanskelig at samle og tilgode-se i én lov og et ministerium.

B. Stor offentlig støtte

Den danske velfærdsmodel er bl.a. karakteriseret ved en stor offentlig sektor og relativt høje offentlige ydelser på de forskellige velfærdsydelser. Det gælder også for idrætten, selvom det ikke er den offentlige sektor selv, der står for aktiviteterne. I begyndelsen af 1990'erne viste et sammenlignende europæisk studie af den offentlige støtte til idræt, at den offentlige støtte i Danmark hørte til i den øverste del af de europæiske lande, som blev undersøgt.⁴¹ Der findes ikke nyere studier deraf, men intet tyder på, at det har ændret sig væsentligt.

I 'Betænkning om idrætten og friluftslivet' blev den offentlige støtte til idrætten i 1972 opgjort til 378 mio. kr. (tipspenge, tilskud til foreninger og anlæggelse og drift af idrætsanlæg). Af de kommunale udgifter til fritidsidræt udgjorde udgifterne til opførelse af nye idrætsanlæg og -lo-

kaler 53 pct., drift af idrætsanlæg 41 pct. og tilskud til idrætsaktiviteter 6 pct.. Igennem 1970'erne voksede de offentlige udgifter til fritidsidræt med ca. 50 pct. i faste priser, og i 1984 opgjorde eliteidrætsbetænkningen den offentlige støtte til idrætten til 1.980 mio. kr. Fra midten af 1980'erne stagnerede den offentlige støtte til idræt. I 1992 brugte det offentlige 2.571 mio. kr. på idrætten, men fordelingen deraf var ændret betydeligt. På grund tips- og lottoomsætningens vækst og de svagt faldende udgifter til idræt i kommunerne gik en voksende del af den samlede offentlige støtte til idræt til idrætsorganisationerne. I 1992 udgjorde tips- og lottopengene til idrætten knap 20 pct. af den offentlige støtte mod kun ca. 10 pct. i 1972 og 1984. I 2004 blev den samlede offentlige støtte til idræt opgjort til 3.531 mio. kr., hvoraf tips- og lottomidlerne til idrætten fortsat udgjorde en femtedel af den samlede støtte⁴².

Samtidig ændredes fordelingen af de kommunale udgifter til idræt. Efter det store boom i idrætsbyggeri i 1970'erne faldt udgifterne til nye idrætsanlæg stærkt i 1980'erne, mens de direkte økonomiske tilskud – medlemstilskud, mv. – og udgifterne til drift af kommunale idrætsanlæg og lokaletilskud til private idrætsanlæg naturligt nok voksede i takt med den fortsatte vækst i antallet af idrætshaller og -anlæg. Siden begyndelsen af 1970'erne er antallet af idrætshaller firedoblet, antallet af svømmehaller og tennisbaner er femdoblet. Bortset fra gymnastiksale, atletikstadioner og friluftsbade har der også været en pæn vækst i antallet af andre anlægstyper. I 2004 var der 1495 idrætshaller (over 800 kvm.) i Danmark, 2917 lokaler og sale, der er mindre end 800 kvm., 476 svømmehaller, friluftsbade, badelande ol., 5214 fodboldbaner, der opfylder målene til en fodboldkamp, 2108 tennisbaner, 487 motionscentre eller træningscentre og 24 skøjtehal-ler⁴³.

Trods voksende offentlig støtte er idrætsforeningernes økonomiske afhængighed af det offentlige ikke vokset siden 1970'erne. Sammenlignelige undersøgelser af idrætsforen-

Siden begyndelsen af 1970'erne er antallet af idrætshaller firedoblet, antallet af svømmehaller og tennisbaner er femdoblet.

Idræt er først og fremmest blevet betragtet som et godt middel, mens det ikke har været legitimt at dyrke og støtte idræt for dets egen-værdi alene.

ingernes økonomi fra 1984, 1989, 1997 og 2004 viser, at den kommunale støtte til idrætsforeningerne konstant har udgjort ca. en 1/4 af foreningernes gennemsnitlige indtægter⁴⁴. Medregnes værdien af de offentlige udgifter til idrætsfaciliteter udgør den offentlige støtte til idrætsforeningerne ca. halvdelen af foreningernes indtægter.

C. Idrættens 'nytte' legitimerer den økonomiske støtte

Siden 1972, hvor Danmark tilsluttede sig Europarådets charter for 'Sport for all', har det overordnede mål for idrætspolitikken i Danmark været 'sport for all'. Det kan i dag forekomme som en selvfølgelighed, men da Folketinget vedtog tipsloven i 1948, havde man kun tanke for, at idræt var for unge. I begyndelsen var der tale om en meget ukonkret og uforpligtende målsætning, men i 1980'erne og 1990'erne blev målsætningen mere konkret, så en mindre del af den offentlige støtte til idræt blev øremærket til handicappede, ældre, flygtninge, storbyerne mv. Indtil begyndelsen af 1980'erne var der politisk enighed om, at den offentlige støtte til idrætten skulle gå til breddeidrætten, mens eliteidrætten ikke vedkom det offentlige. I 1984 skiftede samtlige partier imidlertid holdning, da de støttede oprettelsen af Team Danmark til fremme af dansk eliteidræt på en 'social og samfundsmæssig forsvarlig måde'. Men selvom den offentlige støtte til idrætten som regel legitimeres ud fra dens sundhedsmæssige og sociale nytteværdi, så har såvel idrætsorganisationerne som politikerne altid gjort en dyd ud af at betragte idrætten som en del af kulturlivet eller folkeoplysningen. I 1976 blev idrætten overført til Kulturministeriet for at markere, at kultur var mere og andet end kunst og finkultur, og siden da har skiftende kulturministre forholdt sig til idrætten ud fra generelle kulturpolitiske mål. Men generelt har det mere været tom retorik end en egentlig bestræbelse på at støtte og udvikle idrætten ud fra kulturpolitiske dimensioner. Det har nemlig først og fremmest været idrættens værdi for

sundheden, social forebyggelse og tilegnelse af samfundets normer og værdier, som politikerne har brugt til at retfærdiggøre den offentlige støtte. Idræt er først og fremmest blevet betragtet som et godt middel, mens det ikke har været legitimt at dyrke og støtte idræt for dets egen-værdi alene. Derved adskiller idrætten sig netop fra kulturen i traditionel forstand.

Tager vi udgangspunkt i lovgivningen og fordelingen af de offentlige udgifter til idræt, finder vi følgende idrætspolitiske prioritering.

Idrætspolitikken tager først og fremmest sigte på at etablere og dernæst betale størstedelen af foreningernes udgifter til idrætsfaciliteter. Omkring 60 pct. af den samlede offentlige støtte går til idrætsanlæg og -faciliteter, og deri er ikke medregnet udgifterne til idrætsfaciliteter på de kommunale skoler. Populært sagt kan man derfor sige, at dansk idrætspolitik er en 'murstens-politik'.

Den næstvigtigste prioritering er økonomisk aktivitetsstøtte til idrætsaktiviteter for børn og unge i idrætsforeningerne, som Folkeoplysningsloven forpligter kommunerne til at støtte. Denne støtte udgør ca. 20 pct. af den samlede offentlige støtte.

Den tredjevigtigste prioritering er den centrale organisering af idrætten i landsdækkende organisationer, som i 2004 fik tilsammen 15 pct. af den samlede offentlige støtte. Den offentlige støtte til idrætsorganisationerne går primært til gennemførelse af idrætsaktiviteter (turneringer, stævner mv.), kurser og uddannelse, rådgivning konsulenthjælp til foreningerne samt administration og drift af administrationsbygninger og kursuscentre

Den fjerdevigtigste prioritering er eliteidræt. Støtten til Team Danmark udgør 2 pct. af den samlede offentlige støtte til idræt, men derudover går en stor del af DIFs specialforbunds udgifter også til eliteidræt på nationalt og internationalt niveau. Så reelt udgør denne prioritering en noget større andel af den samlede offentlige støtte.

Men hvad legitimeres idrætspolitikken med, dvs. hvilke begrundelser bruges til at retfærdiggøre den of-

Ideen om idrættens sundhedsfremme har gennem de seneste to årtier fået voksende betydning i takt med tiltagende politiske bekymringer om folks overvægt, civilisationssygdomme, stigende omkostninger i medicinalsyste- met og især børnenes bevægelsesmangel.

fentlige støtte og den statslige regulering og prioritering? Det er i denne sammenhæng værd at huske på, at begrundelserne kan være 'sande', men de behøver ikke at være det. Det centrale er, at folk tror på dem.⁴⁵ Det viser forskning i norsk idrætspolitik: I 1970'erne iværksatte norsk idræt en kampagne for at få flere til at dyrke idræt og fysisk aktivitet. TRIM var navnet på kampagnen, og den vakte international opmærksomhed. I flere europæiske lande kiggede man opmærksomt mod nord og kopierede ordet. Trim-kampagnen var imidlertid – hvis man følger norsk idræts-historieskrivning – *'en gigantisk bløff'*. Den *'ble skabt av en håndfull ildsjeler med sans for media. Idrettsorganisa- sjonenes bidrag var lite, men de fikk tu- sendfold igjen'*.⁴⁶ Slagordet 'idræt for alle' fra 1971 blev aldrig et mål, som Norges Idrettsforbund for alvor tog til sig.

'Idretten har plassert seg i det sosialpo- litiske og helsepolitiske bildet gjennom slike utsagn, men aldri tatt det inn over seg slik at det har gjenspeilt prioriterin- ger internt'.⁴⁷

Til forskel for andre kulturaktivite- ter legitimeres idrætspolitikken og den offentlige støtte i meget højere grad ved idrættens velfærdspolitiske nytte. Fx ville man i sammenhæng med musik næppe med samme eftertrykkelighed som i idrætten tale om 'musik for alle' og begrunde dette med sundhedsmæssige eller andre velfærdspolitiske argumenter. Tidligere har den offentlige støtte især været begrundet med idrættens – konkret skydningens og gymnastik- kens – værdi for det nationale forsvar og for den nationale identitet. I dag er det fortrængt af sundhedspoliti- ske, socialpolitiske og erhvervspoliti- ske eller økonomiske mål. Endvidere retfærdiggøres støtten til eliteidræt med, at eliteidræt får flere til at dyrke idræt, og at det giver national prestige.

Dermed udfolder der sig et bredt panorama af idrætspolitiske mål og legitimeringer, som i fremtiden fortjener nærmere analyse – ikke mindst hvad angår deres indbyrdes sammenhæng, modsætninger og

spændingsforhold.

Sundhed: Centralt står for tiden de sundhedsmæssige legitimeringer for idrætten. De har altid været en vig- tig begrundelse for offentlig støtte til idræt i Danmark, skønt denne forbin- delse måske var lidt mindre markant end fx i Norge, hvor stikordet 'folke- sundhed' har spillet en dominerende ideologisk rolle helt fra 1940'erne. Men ideen om idrættens sundheds- fremme har gennem de seneste to årtier fået voksende betydning i takt med tiltagende politiske bekymrin- ger om folks overvægt, civilisations- sygdomme, stigende omkostninger i medicinalsyste- met og især børnenes bevægelsesmangel.⁴⁸ Om idrætten i den form, der bliver støttet gennem Kulturministeriets idrætspolitik, vir- kelig bidrager til at løse samfundets sundhedsproblemer, er imidlertid et åbent spørgsmål.⁴⁹ I hvert fald ligger der en udfordring i paradokset, at befolkningens sundhedsproblemer vokser, selvom – eller i takt med at – andelen af børn og voksne, der dyr- ker idræt, også er voksende.⁵⁰ Det er nok også derfor, at både den sund- hedspolitiske diskurs og forskningen mere og mere er gået bort fra at tale om 'idræt' og hen til ord som 'moti- on' og 'fysisk aktivitet' – imens DGI, DIF og firmaidrættens DFIF fortsat og forstærket argumenterer for sund- hedspolitisk støtte til deres respek- tive former for idræt.⁵¹

Social integration: Side om side med den sundhedspolitiske legiti- mering har for tiden 'det andet ben' af den velfærdspolitiske legitimering for idrætspolitikken en stærk stilling: idrættens socialt integrerende betyd- ning. Idræt bidrager, som det hedder, til at integrere forskellige samfunds- grupper på tværs af klasse og etni- citet, den modvirker kriminalitet og anden uønsket adfærd. Heller ikke her står det imidlertid så lysende klart, om idrætten i dens givne og idrætspolitiske repræsenterede for- mer de facto lever op til de ønskede socialpolitiske 'funktioner'.⁵²

National repræsentation: I forhold til de nævnte velfærdspolitiske mål- sætninger er ældre legitimeringer af nationalpolitisk art efterhånden ryk- ket i baggrunden men ikke forsvun- det. Da det offentlige i 1800-tallet be-

gyndte at støtte idrætten – dengang skydningen og gymnastikken – skete dette med blik på national integration og militær dygtiggørelse. Mens det militære aspekt senere er blevet marginaliseret, har den nationalpolitiske værdsættelse fået ny betydning i form af nationens internationale prestige, som i dag begrundet offentlig indsats for elitesporten: 'Danmark skal komme på landkortet.' Ønsket om at *'højne Danmarks profil i den olympiske familie'*⁵³ spiller fx en vigtig rolle for at hente internationale sportsarrangementer til Danmark. Desuden kan den borgerlige regerings nyeste kanonpolitik ses i denne nationalpolitiske sammenhæng. Elitesportens kanon skulle rette nationens opmærksomhed på det, at *'dansk eliteidræt vrimler med mindeværdige begivenheder og eliteidrætsudøvere'*.⁵⁴ Den skulle samle nationen omkring fremragende kultur- og idrætspræstationer og markere, *'hvor vi har formået at udvikle en dansk identitet, som ikke er statisk og konserverende, men som til stadighed er under udvikling'*.⁵⁵ I den senere tid har denne slags repræsentationsinteresser spillet en større og større rolle for kommunalpolitisk satsning på eliteidrætten. Man taler om 'fyrtårns-virkning' og om, at 'kommunen skal komme på landkortet'.

Erhvervs politik og økonomi: Satsningen på elitesporten har imidlertid i takt med nyliberalismens nedtoning af statens prestige fået nye accenter. Legitimeringen læner sig nu tættere op ad krav om økonomisk vækst og samspil med erhvervslivet, altså markedets logik. Store idrætsarrangementer som de Olympiske Lege – som kulturministeren og DIF har vist interesse for at hente til København – såvel som VM, World Cup osv. med de dertil hørende investeringer i store idrætsanlæg skal indgå i en samlet eventkultur og oplevelsesøkonomi. Dette lægger op til et tættere samspil mellem Kulturministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet.⁵⁶ Om de økonomipolitiske forventninger og postulater imidlertid kan indfris i idrættens økonomiske virkelighed, er hidtil ikke tilstrækkeligt dokumenteret. Fra Norges vinter-OL i Lillehammer er der belæg for, at den

Fra Norges vinter-OL i Lillehammer er der belæg for, at den olympiske begivenhed kun i kort tid gav økonomisk vækst.

olympiske begivenhed kun i kort tid gav økonomisk vækst, som ikke svarede til den store investering.⁵⁷

Miljøpolitik: For fremtiden ser det endvidere ud til, at idrætspolitikken i højere grad skal forholde sig til byplanlægning og landskabsgestaltning.⁵⁸ Lokale- og Anlægsfonden har allerede engageret sig i kvarterløftsprojekter i storbyen. Men emnet angår også det åbne land. Kulturministeriets *'Betænkning om idrætten og friluftslivet'* fra 1974 kobled endnu idræt og friluftsliv sammen. Senere – fx i 1980'ernes breddeidrætsbetænkning – røg friluftslivet ud af denne sammenhæng, og idræt blev håndteret som en fra 'naturen' isoleret størrelse. Men gennem de senere ti år har man diskuteret nye sammenhænge mellem idræt og landskabsplanlægning, da landbrugets krise og braklægning, Danmarks genopskovning og nationalparksplaner lægger op til nye koncepter af 'brugslandskab', der er orienteret mod bybefolkningens bevægelsesbehov.⁵⁹ Også fra miljøpolitisk side har man været opmærksom på idrættens og bevægelseskulturens betydning for landskabets brug.⁶⁰ Forbindelsen mellem idræt og landskab har desuden fået nye accenter gennem den nye sundhedspolitiske opmærksomhed på menneskers bevægelse i landskabet.⁶¹ Større politisk fokus på naturens sårbarhed har imidlertid også skabt modsætninger og konflikter mellem naturinteresser og visse idrætsformers brug af naturen.

Indre modsætninger: Mellem de nævnte målsætninger og de derfra afledte politiske satsninger hersker der ikke kun harmoni og samspil. Tværtimod – idrættens værdipolitik og prioriteringer er fyldt med indre modsætninger. Det er især påfaldende, hvor lidt de kulturelle og kulturpolitiske indholdsbestemmelser fylder i idrætspolitikens målbeskrivelser.⁶² Idrætten var således ikke i første omgang med i det kulturministerielle kanonprojekt, hvilket dokumenterer, at idrætten trods al retorik alligevel ikke betragtes som et selvskrevet kulturområde på linie med litteratur, billedkunst, musik og film.⁶³ Idrætten kom først med i kanonprojektet på initiativ af Team

Et yderligere grundlæggende træk ved dansk idrætspolitik er, at den næsten udelukkende tager sigte på idræt organiseret af foreninger og frivillige organisationer.

Danmark. Idrættens kanon blev desuden indskrænket til eliteidrætten, skønt det især er ved den brede folkelige idræt, at dansk idrætskultur adskiller sig fra mange andre lande.

Den sidstnævnte ubalance afspejler et mere grundlæggende indre modsætningsforhold mellem elite- og breddeidræt. Den har præget dansk idræts historie, men er også kendt fra andre lande, fx fra norsk idræt.⁶⁴ Mangfoldigheden og spændingerne mellem disse to dimensioner kom til udtryk, da idrætten i 1980'erne politisk blev opdelt for at blive placeret under Eliteidrætsloven på den ene side og under Folkeoplysningsloven på den anden. For at skabe harmoni og sammenhæng mellem de to områder har idrætspolitikere på nationalt plan,⁶⁵ men især også på lokalt plan,⁶⁶ ofte refereret til trossætningen om, at 'elite skaber bredde', hvilket også dyrkes som en udbredt folkelig myte.⁶⁷ Både forskningen og kulturministeriets betænkninger har imidlertid gentagne gange problematiseret denne antagelse.⁶⁸ Detaljerede deltagerantal fra enkelte idrætter viser, at der helt overvejende *ikke* er en sammenhæng mellem elite og bredde.

Idrætspolitikens aktuelle fokus på sundhedsaspektet kan give anledning til spørgsmålet, om ikke området mere passende var placeret under sundhedspolitikken og dermed administrativt sorteret under Sundhedsministeriet. Det gælder ikke mindst idrætten i kommunalpolitikken. En sundhedspolitisk placering ville imidlertid være svært at forene med politikens stærke satsning på eliteidrætten. Og desuden ville idrættens placering under sundhedspolitikken ikke harmonere med den tætte forbindelse, som i det kommunalpolitiske rent faktisk består mellem idræt og 'kammeratskab'.⁶⁹ Heller ikke blandt deltagernes motivationer til at dyrke idræt dominerer sundhedsmotivet så stærkt, at dette kunne retfærdiggøre den politiske omlægning. Spændingsforholdet mellem idrættens 'sundhed' og 'kultur' samt mellem idrættens 'sundhed' og sociale kvaliteter henviser snarere til et overordnet spændingsforhold mellem politikens instrumentelle

forhold til idrætten og idrættens egenliv som folkelig engagement i det civile samfund.⁷⁰

D. Politik gennem frivilligt organiseret idræt

Et yderligere grundlæggende træk ved dansk idrætspolitik er, at den næsten udelukkende tager sigte på idræt organiseret af foreninger og frivillige organisationer. Det gælder først og fremmest de tre centrale idrætsorganisationer samt de ca. 16.000 lokale idrætsforeninger. Fritidsloven fra 1968 åbnede dog for muligheden for støtte til andre organiseringsformer i form af 'interessegrupper for børn og unge under 18 år', men i løbet af få år blev denne støtteform kun benyttet i få kommuner. I stedet udarbejdede hver kommune en særlig støtteordning, der som regel kun gav mulighed for kommunal støtte til foreningerne. Fritidsloven gav også mulighed for, at aftenskolerne kunne udbyde kurser i motionsgymnastik og lignende kropslig træning, og en stor del af aftenskolerne var på dette tidspunkt kommunale, og hovedparten fungerede ikke som foreninger i traditionel forstand. Siden Folkeoplysningens vedtagelse i 1991 har det imidlertid ikke været tilladt at støtte kommunalt organiserede aktiviteter. Lovændringen åbnede dog for mindre formelle organiseringsformer ved at introducere et nyt organiseringsprincip: Kredsen. I princippet krævede loven blot, at kredsen skulle bestå af mindst fem personer, hvoraf en skulle være ansvarlig for støtten og bosiddende i kommunen. Næsten alle støttemodtagere var dog almindelige foreninger, og siden er loven strammet på dette område, så det i dag er en forudsætning for at modtage kommunal støtte, at udbydere af voksenundervisning og aktiviteter for børn og unge skal være organiseret som en forening. Sideløbende med denne 'favorisering' af foreningsorganiseret idræt og fritidsaktivitet i lovgivningen har skiftende regeringer bestræbt sig på at lempe eller fjerne besværlige regler i den generelle lovgivning. Det gælder bl.a.:

- favorable regler for skattefri om-

Som en konsekvens af idrætsforeningernes 'monopol' på den offentlige støtte har der udviklet sig korporative træk ved dansk idrætspolitik.

kostningsgodtgørelse til frivillige instruktører og ledere, som Venstre endog har stillet forslag om at forbedre.

- momsfrigørelse for frivillige, almennyttige foreninger og organisationer – under bestemte forudsætninger (vedtaget i 2002).
- lempelser i reglerne for dagpenge- og efterlønsmodtageres mulighed for at udføre frivilligt arbejde (vedtaget i 2004).

Undtagelsen fra denne 'regel' om at den kommunale støtte kun går til foreningsorganiseret idræt er visse tilbud om idræt for unge i kommunale fritids-institutioner – ungdomsskole og fritids- og ungdomsklubber – samt tilbud om svømning i kommunale svømmehaller. Fra midten af 1980'erne har staten endvidere støttet en række nye initiativer og projekter til udvikling af idrætten i bredere forstand. Således blev Lokale & Anlægsfonden oprettet i 1994 med sigte på bl.a. at støtte nye og alternative idræts- og kulturfaciliteter, fx de populære udendørs kunstfrosne skøjtebaner, der kan benyttes af alle borgere. I 1999 oprettedes Det Idrætspolitiske Idéprogram til *'udvikling af idrættens kulturpolitiske dimension og styrke mangfoldigheden, kvaliteten og ytringsfriheden i dansk idrætsliv'*, men selv dette program gav fortrinsvis støtte til projekter, som idrætsforeninger eller -organisationer var involveret i. Som omtalt blev programmet lukket, da den borgerlige regering trådte til i 2001.

Den socialdemokratisk-radikale regerings idrætspolitiske redegørelse fra den 4. februar 1997 forsøgte at gøre idrætspolitikken bredere ved bl.a. at foreslå en større indsats for at gøre det lettere og mere attraktivt at dyrke idræt og motion uden for organiserede rammer, fx ved at skolegårde *'... omdannes til velegnede aktivitetsområder og kan bidrage til at fastholde børnenes idrætsaktivitet op gennem årene'*, og ved at boligområder indrettes således, *'at der gives mulighed for fysisk udfoldelse og idrætsudøvelse'* (især i København og andre større byer). Af redegørelsen

fremgik det imidlertid, at regeringen ikke mere ønskede at støtte aktiviteter (af ministeriets egne midler), der falder inden for idrætsorganisationerne for derved at frigøre midler til indsatsområder uden for de traditionelle foreninger som 'idræt i nærmiljøer, i forbindelse med nybyggeri, byfornyelse og kvarterløft, små og 'skrabede' anlæg til boldspil, rulleskøjtebaner osv., udnyttelse af friarealer i byerne eller på landet m.v.' Endelig omtalte redegørelsen også behovet for en særlig indsats i forhold til idræt for børn i dagpleje og børnehaver og oprettelsen af en særlig pulje til støtte til aktiviteter for socialt belastede børn og unge i åbne klubber og miljøer for at afprøve samarbejdet mellem idrætstilbud og andre forenings- og fritidstilbud.

Som en konsekvens af idrætsforeningernes 'monopol' på den offentlige støtte har der udviklet sig korporative træk ved dansk idrætspolitik, dvs. en politik hvor de centrale beslutninger aftales med organisationer og helt overvejende føres ud i livet af de samme organisationer og tilknyttede foreninger. Folkeoplysningsudvalget og 'Idrættens topmøde', begge omtalt ovenfor, er sådanne korporative organer, hvor egentlige politiske beslutninger tages i fællesskab mellem politikere og organisationer.

Idrætsorganisationernes aktive rolle i deres egen politikfelt og statens anerkendelse af idrætsforeningen som samfundsmæssig faktor udgør en vigtig forskel over for andre områder af folkelig kultur.⁷¹ Forholdet mellem den brede folkelige idræt og eliteidrætten ligner i nogle henseender forholdet mellem folkelig amatørkunst og elitekulturen, men i andre henseender er der væsentlig forskel. Fx taler man ikke om 'musik for alle', 'teater for alle' eller 'dans for alle' – skønt der kunne være gode begrundelser for dette – med samme selvfølgelighed, som man værdsætter 'idræt for alle'. Og man er langt fra at kræve en sammenhængende musikpolitik, teaterpolitik eller danspolitik for sundhedens eller den sociale integrations skyld. Hvorfor denne forskel? Her spiller idrætsforeningens status og politiske anerken-

delse en vigtig rolle – i samspil med de omtalte samfundspolitiske nytteforestillinger. Men forholdet fortjener en nærmere analyse.

E. Lille politisk styring

Trods – i sammenligning med andre lande – stor offentlig støtte til idrætten er den politiske styring forholdsvis lille. Den offentlige støtte er altid blevet givet efter det princip, at staten og kommunerne har ansvaret for de overordnede økonomiske og fysiske rammer for idrætten, mens foreningerne og organisationerne fylder rammerne ud.

Såvel Tips- og lottoloven som Folkeoplysningsloven er skruet sammen på en sådan måde, at de giver stor autonomi til henholdsvis idrætsorganisationerne og idrætsforeningerne. Af Tips- og lottoloven fremgår det, hvor stor en andel af Tipstjenestens overskud, der skal fordeles til idrætsorganisationerne. Det er således ikke til forhandling med kulturministeren hvert år, hvor meget organisationerne skal have, og hvordan de skal bruge pengene – bortset fra relativt uforpligtende aftaler om at gøre en særlig indsats på bestemte områder efter aftale med ministeren – og fordelingen skal heller ikke godkendes i Folketingets kulturudvalg, som Kulturministeriets andel af tips- lottooverskuddet skal. Folkeoplysningsloven giver ganske vist kommunerne mulighed for at bestemme, hvor meget kommunen vil bruge til folkeoplysende aktiviteter, og hvordan pengene skal fordeles mellem voksenundervisning og aktiviteter for børn og unge, men den konkrete udmøntning af de afsatte midler dertil er overladt til folkeoplysningsudvalget, hvor de politisk valgte repræsentanter normalt spiller en tilbagetrukket rolle. Og nok så væsentligt indeholder Folkeoplysningsloven en række bestemmelser om, at kommunen skal respektere den enkelte forenings egenart, dvs. dens aktiviteter, formål og idégrundlag (dog betinget af at aktiviteterne har et folkeoplysende formål, men det fortolkes meget bredt i alle kommuner), hvordan aktiviteterne tilrettelægges, hvem foreningen benytter som leder og instruktør, hvordan den kommunale

støtte anvendes osv.

Da langt hovedparten af de offentlige udgifter til idræt er bundet til de to love har såvel staten som kommunerne relativt få midler at tage særlige initiativer med. I 2005 fik Kulturministeriet 270 mio. kr. af overskuddet på tips- og lotto, og deraf gik 41 mio. til idrætsformål svarende til 1 pct. af den samlede offentlige støtte til idræt. Dertil kommer, at en del af disse midler går til selvejende (stats)-institutioner og udvalg (Anti Doping Danmark, Idrættens Analyseinstitut, Kulturministeriets udvalg for idrætsforskning), hvor kulturministeren ganske vist bestemmer formål og vedtægter for og udpeger medlemmer af bestyrelse og udvalg dertil. Ved at overdrage disse opgaver til selvejende institutioner og udvalg med selvstændige beføjelser har ministeren også fralagt sig en betydelig indflydelse. Til sammenligning er flere af disse opgaver i Norge samlet i Kulturdepartementet, hvor ministeren derfor har mulighed for at øve en betydelig indflydelse på, fx hvilke typer af idrætsanlæg staten skal støtte og fremme.

I kommunerne er der i princippet større mulighed for at føre en bestemt politik. Dels ved udformningen af den kommunale støtteordning til folkeoplysende virksomhed, dels ved opførelse af idrætsfaciliteter, som i langt de fleste tilfælde er en kommunalpolitisk beslutning, uanset om faciliteten er kommunal, eller om det er en forening eller selvejende institution, der står bag (fx i form af en underskudsgaranti og en godkendelse af at ville dække dele af foreningens udgifter til leje af idrætshallen, jf. Folkeoplysningslovens regler). Der er dog tradition for, at opførelsen af nye idrætsfaciliteter er afstemt med foreningernes ønsker.

Den politiske styring synes også begrænset af det forhold, at der i såvel statsadministrationen som de fleste kommuner er en lille forvaltningsenhed inden for idrætten. I Kulturministeriet er idrætten samlet under 'kontoret for idræt, ophavsret og internationale anliggender', hvor der i 2006 kun var fire ansatte, som beskæftigede sig med idræt. Det betyder, at ministeriet har meget færre

Vi har argumenteret for den påstand, at der er relativ lille politisk styring af idrætten i Danmark, men der synes at være en tendens til større styring og regulering af forhold, som tidligere helt var overladt til idrætten selv.

ressourcer og mindre faglig indsigt i idrætten, end idrætsorganisationerne kan præstere, og det gør det vanskeligere at føre en selvstændig politik. Der er da også flere eksempler på, at idrætsorganisationerne eller forskningsinstitutioner⁷² nærmest har fungeret som et 'eksternt idrætskontor' for kulturministeren.

Den lille politiske styring skyldes dog ikke kun institutionelle forhold. Det hænger også sammen med en generel politisk uvilje mod at styre idrætten, jf. Poul Schlüters bemærkning derom under den første debat i Folketinget om idrætten i 1976. Uanset at idrætsorganisationerne får hovedparten af deres indtægter fra staten, og at kommunerne dækker de største udgifter til idrætsfaciliteterne, så er det dominerende politiske syn på idrætten, at det er en opgave, der hører til i det civile samfund, og som sådan ikke skal underkastes politisk styring. Og selvom enhver politiker udtaler sig i positive vendinger om idrættens betydning, og mange gerne vil bruge idrætten til selv at få lidt opmærksomhed, så er det meget få politikere, især i Folketinget, som egentlig interesserer sig for emnet. For det første er idrætten et politisk emne, der har lav status, når de politiske sagsområder og ordførerposter skal fordeles. For det andet er der kun få politikere valgt til Folketinget, som har haft centrale lederposter i en idrætsorganisation. (Blandt undtagelserne var Arnth Jensen, formand for De Danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger fra 1934 til 1963, medlem af Folketinget fra 1927 til 1957 og indenrigsminister fra 1945 til 1947. Leif Mikkelsen var formand for DDGU/DGI fra 1984 til 2001 og medlem af Folketinget siden 2001). Til sammenligning er mange centrale parlamentspolitikere i Finland og – i noget mindre grad – Norge også kommet fra eller samtidig haft centrale poster i idrætten. (Den mest prominente var den finske præsident Kekkonen, der forud for sin politiske karriere var formand for det finske atletikforbund). Der er heller ikke tradition for i Danmark, at tidligere idrætsstjerner gør sig politisk. På kommunalt plan finder vi et noget større overlap mellem idrætsledere

og politikere.

Vi har argumenteret for den påstand, at der er relativ lille politisk styring af idrætten i Danmark, men der synes at være en tendens til større styring og regulering af forhold, som tidligere helt var overladt til idrætten selv. Det begyndte i 1980'erne med vedtagelsen af Eliteidrætsloven, der overdrog ansvaret for udviklingen af dansk eliteidræt til den selvejende statslige institution Team Danmark. Institutionen var dog i vid udstrækning 'beskyttet' mod politisk indflydelse, og den politiske vilje til at blande sig på området har også været lille. Ændringen af eliteidrætsloven i 2004 lægger dog op til større politisk indflydelse end hidtil. I 1988 fik Tipstjenesten lov til at udbyde lotto, der på få år fordoblede idrætsorganisationernes indtægter. Prisen derfor var imidlertid et krav om, at de øgede midler skulle anvendes til breddeidrætten, og at organisationerne hvert år skulle indsende en redegørelse for, hvordan de så at sige bruger pengene. Selvom der er tale om en ganske ubetydelig form for politisk styring, så var idrætsorganisationerne stærkt utilfredse – men pengene betød mere end den potentielle indskrænkning af idrætsorganisationernes autonomi. Trods dette var det lidt af et chok for idrætsorganisationerne, da Folketinget i 1994 besluttede at lægge et loft over det beløb, som fordeles til organisationerne fra overskuddet fra tips- og lotto, uden forudgående forhandling med bl.a. idrætsorganisationerne. Idrætsorganisationerne reagerede meget vredt over aftalen. Det brød – ifølge organisationerne – med en mangeårig tradition for, at ændringer i Tips- og lottoloven forhandles med overskudsmodtagerne, men trods alle bestræbelser på at få ændret aftalen lod partierne bag Finansloven sig ikke påvirke. Oprettelsen af Lokale- og Anlægsfonden i 1993 og Det Idrætspolitiske Idéprogram i 1998 var yderligere et trin i den øgede statslige involvering i idrætten. Idrætsorganisationerne brød sig absolut ikke om nogen af delene, men affandt sig med Lokale- og Anlægsfonden. Givetvis fordi de blev stærkt repræsenteret i bestyrelsen, og fordi

det traditionelt har været en offentlig opgave at stå for udbygningen af idrætsfaciliteter i Danmark. Det Idrætspolitiske Idéprogram nåede aldrig samme accept, inden programmet blev nedlagt. Muligvis fordi programmet så at sige 'blandede' sig i ansvaret for udviklingen af idrættens indhold, som traditionelt har været overladt til idrætsorganisationerne og -foreningerne. Men det spillede givetvis også en rolle, at Lokale- og Anlægsfonden sammen med Det Idrætspolitiske Idéprogram (i samme hus) begyndte at udgøre en betydende faglig og idémæssig modvægt til idrætsorganisationerne, der kunne udvikle sig til det 'Statens Idrætsråd', som Jytte Hilden i midten af 1990'erne foreslog oprettelsen af. Det foreløbige sidste trin i den øgede statslige styring er de lovbestemte krav til organisationer og foreninger – som forudsætning for at modtage offentlig støtte – om at indføre og håndhæve bestemmelser om dopingkontrol og -sanktioner samt om at indhente en såkaldt børneattest på trænere og ledere, som har kontakt med børn i foreningen.

På kommunalt plan ser det også ud til, at kommunerne i større grad end tidligere giver støtten til bestemte formål og aktiviteter.

På kommunalt plan ser det også ud til, at kommunerne i større grad end tidligere giver støtten til bestemte formål og aktiviteter i stedet for tilskud pr. medlem, der ikke er øremærket. Samtidig greb staten fra begyndelsen af 1980'erne til såkaldt 'bløde' styringsmidler i form af de statslige forsøgs- og udviklingsprogrammer (10-punkts-programmet, folkeskolens udviklingsprogram, det sociale udviklingsprogram, sundhedspuljen, kulturfonden m.fl.), som mange idrætsforeninger igennem 1980'erne fik støtte fra til tværgående, lokalsamfundsorienterede og sociale projekter. Det offentlige støttede altså i højere grad idrætten ved at refundere udgifter til bestemte formål (kurser, løn, m.m.) og 'lokke' foreningerne til særligt ønskede aktiviteter mv.

Såvel den statslige som kommunale støtte er dog stadig ikke betinget af særlige krav til indhold, standarder og faglige kvalifikationer, og generelt er der tale om meget brede og uspecificerede forventninger. I sammenligning med det sociale om-

råde og u-landsområdet, hvor det offentlige giver projekt- og institutionsstøtte, der som regel ydes efter ansøgning og mod opfyldelse af bestemte standarder for personalenormering mv., er den offentlige støtte til idrætsforeningerne og idrætsorganisationerne langt mindre styrende for foreningernes aktiviteter.

F. Decentralisering og forskellighed

Den offentlige sektor i Danmark er meget decentral, og det kendetegner også idrætspolitikken. Man kan i denne sammenhæng skelne mellem to former for decentralisering. Den første form er decentralisering fra stat til kommune. Omkring 80 pct. af den samlede offentlige støtte til idræt er direkte og indirekte (gratis benyttelse af kommunale idrætsfaciliteter) støtte fra kommunerne til de lokale idrætsforeningers aktiviteter. Det er i vid udstrækning overladt til kommunerne selv at bestemme, hvor meget de ønsker at støtte idrætsforeningerne og andre fritids- og kulturforeninger (bortset fra forpligtelsen til at stille eksisterende kommunale faciliteter til rådighed), og hvordan de ønsker at gøre det. Derfor er der da også meget store forskelle på den kommunale støtte pr. indbygger mellem kommunerne, og selvom mange kommunale støtteordninger ligner hinanden, så finder vi også store variationer. Nogle kommuner giver overvejende en form for bloktilskud til foreningerne (et tilskud pr. medlem), andre giver støtte til bestemte aktiviteter, fx kurser, rekvisitter og transport, og endelig er der kommuner, hvor støtten udbetales som en delvis refusion af lønnen til instruktører for børne- og ungdomshold. Som tidligere nævnt har staten ingen reel indflydelse på udbygningen af idrætsanlæg, som er en ren kommunal opgave. Til sammenligning har staten i Norge haft stor indflydelse på udbygningen af idrætsfaciliteter ved at omkring halvdelen af idrættens andel af overskuddet fra fodboldtipning mv. helt siden indførelsen af tipning er gået til støtte til etableringsudgifter til idrætsfaciliteter. Lokale- og Anlægsfondens relativt beskedne midler har

dog formået at påvirke karakteren af de idrætsfaciliteter, som er opført, siden fonden blev oprettet i 1994.

Den anden form for decentralisering er overdragelsen af styring fra den kommunale forvaltning til den enkelte forening eller institution (fx idrætshal). Som tidligere beskrevet er forvaltningen af Folkeoplysningsloven hovedsageligt overdraget til folkeoplysningsudvalget, der består af såvel medlemmer af kommunalbestyrelsen som repræsentanter for aftenskoler, idrætsforeninger, børne- og ungdomskorps mv. (Siden 2004 har udvalget ikke været lovpligtigt, men næsten alle kommuner har valgt at fortsætte med udvalget). Kommunalbestyrelsen bestemmer ganske vist den samlede økonomiske ramme og hovedprincipper for støtten, men udmøntningen deraf og den konkrete afgørelser af, hvem der skal støtte, træffes af folkeoplysningsudvalget. Det karakteriserer endvidere den økonomiske støtte, at den overvejende har karakter af grundstøtte, dvs. at det overlades til den enkelte forening selv at bestemme, hvordan støtten skal anvendes. Til sammenligning skal støtten til voksenundervisning gå til refusion af en del af lønnen til lærere, instruktø-

rer og foredragsholdere. Endelig har mange kommuner valgt at overdrage styringen af kommunale idrætsanlæg til brugerråd med repræsentanter for de foreninger og institutioner, som benytter anlægget.⁷³

G. Universalistiske principper bag den offentlige støtte

Universalistiske og egalitære principper kendetegner den danske og nordiske velfærdsmodel. Uanset indkomst og social baggrund har alle ret til bl.a. gratis lægehjælp og uddannelse, og alle har krav på folkepension, når de bliver 65 år. Disse principper gælder også for den offentlige støtte til idræt og anden fritids- og kulturaktivitet. Ifølge Folkeoplysningsloven er kommunerne forpligtet til at støtte folkeoplysende aktiviteter (dvs. i praksis idræts-, fritids- og kulturaktiviteter) for børn og unge, stille kommunale faciliteter og anlæg gratis til rådighed (dog kan der opkræves et mindre gebyr) og refundere 2/3 af den udgift, foreningen har til leje af private lokaler og anlæg til aktiviteter for børn og unge. Og dette gælder uanset, om foreningen (og indirekte medlemmerne) selv er i stand til at betale udgiften.

Forklaringer på den danske idrætsmodel

Vi skal i dette sidste afsnit diskutere, hvorfor idrætspolitikken i Danmark har disse kendetegn, som vi har indkredset ovenfor?

For det første er forklaringen historisk i den forstand, at lovgivning, institutioner og legitimeringer inden for dette politiske felt kan føres tilbage til de principper, institutioner og legitimeringer, som blev etableret for flere årtier siden. Fx er væsentlige principper fra Tipsloven fra 1948 og Fritidsloven fra 1968 videreført i den eksisterende lovgivning. Trods store forandringer i idrætten med meget større deltagelse, andre idræts- og motionsformer, andre organisationsformer, større professionalisering og meget større kommerialisering inden for dele af idrætten er der kun sket mindre ændringer i idrætspolitikken. Måske er det idrætspolitiske felt præget af større inerti end andre politiske felter? Med alderen knyttes bestemte interesser til eksisterende strukturer, og en række institutionelle forhold 'beskytter' en bestemt politik. Det gælder bl.a. den magt, som eksisterende lovgivning og støtte giver bestemte organisationer og den legitimitet, der er knyttet til bestemte organisationsidealer (foreningen som ideal).

For det andet skal vi finde forklaringen i sammenblandingen af to centrale kulturelle og samfundsmæssige træk ved det danske samfund: 'Folkelighedsidéen' og 'den universalistiske velfærdsmodel'. Når den vigtigste lovgivning for idrætten hører under Undervisningsministeriet, aktiviteterne i princippet skal have et folkeoplysende formål, og kommunen skal respektere foreningens egenart (idégrundlag især), så hænger det sammen med, at store dele af idrætten tidligere var indvævet i den folkelighedsideologi og –praksis, som institutionaliseredes og organiseredes i frie menigheder, andelsbevægelse, frie skoler, folkehøjskoler, aftenskoler og et vidt forgrenet foreningsliv der i blandt skytte- og gymnastikforeningerne. Begreber som

'det hele menneske' og 'den levende vekselvirkning', betoningen af fællesskabet og uafhængigheden af den offentlige sektor og en række pædagogiske og organisatoriske idealer kom til at præge store dele af kulturlivet og kan også spores i lovgivningen.

Denne folkelighedsideologi blandes med idealer og principper i den danske velfærdsmodel, som udvikledes fra begyndelsen af 1930'erne. Kernen i denne model, som især er udviklet i de nordiske lande, er:

- a) en stor offentlig sektor der involverer sig i mange samfundsområder.
- b) universalistiske, egalitære og omfordelende velfærdsordninger, som alle i princippet nyder godt af uafhængigt af indkomst, status og relation til arbejdsmarkedet, dvs. baseret på borgerskab i stedet for tilknytning til arbejdsmarkedet, som vi fx finder i Tyskland.
- c) tæt samarbejde – der ofte har korporative træk – mellem den offentlige, den kommercielle og den frivillige sektor.
- d) høj grad af decentralisering.
- e) høj grad af politisk konsensus om de væsentligste principper i denne velfærdsmodel.⁷⁴

Disse principper kom til at præge politikken på mange samfundsområder. Fra og med 1930'erne iværksattes initiativer, som i deres helhed udgør en slags *velfærdskultur*. Det sundhedsmæssige ('folkehygiejne'), det folkepædagogiske og i stigende grad det forebyggende prægede de kulturelle tiltag. 'Kulturen for folket' (Thorvald Stauning, Julius Bomholt) omfattede flere og flere livsområder, fra Naturfredningsloven til Dansk Folkeferie, fra parkanlæg til 'idræt for alle', fra aftenskolerne til åbningen af tilgangen til universitetsstudierne – samtidig med at kulturkampen dæmpedes ned.

Men idrætten adskiller sig fra de samfundsområder, som velfærdsstaten især har taget ansvaret for – uddannelse, sundhed og socialhjælp – ved, at den offentlige sektors rolle er begrænset til at sikre rammerne for den idrætslige udfoldelse.

På hvilken måde denne sammenblanding af 'folkelighedsideologien' og 'velfærdsideologien' har præget idrætspolitikken, skal fremtidig analyse nærmere kaste lys på. I første omgang kan man opstille følgende teser:

For det første er den offentlige støtte til idrætten forholdsvis stor i sammenligning med andre lande, Danmark ofte sammenlignes med. Men idrætten adskiller sig fra de samfundsområder, som velfærdsstaten især har taget ansvaret for – uddannelse, sundhed og socialhjælp – ved, at den offentlige sektors rolle er begrænset til at sikre rammerne for den idrætslige udfoldelse, dvs. at stille faciliteter til rådighed og delvis finansiere aktiviteterne, mens selve organiseringen af idrætten er overladt til frivillige organisationer og foreninger.

For det andet finder vi også de universalistiske og egalitære principper i den vigtigste lovgivning for idrætten (Folkeoplysningsloven) og velfærdspolitiske mål og idealer præger i det hele taget idrætspolitikken ('idræt for alle' og 'eliteidræt på en social og samfundsmæssig forsvarlig måde').

For det tredje er idrætspolitikken domineret af et tæt og relativt konfliktløst samarbejde mellem staten og idrætsorganisationerne og mellem kommunerne og idrætsforeningerne, som vi også finder på andre samfundsområder. Med årene har samarbejdet fået korporative træk i form af 'kontaktudvalg' og 'idrættens topmøde' på landsplan og 'folkeoplysningsudvalg' og 'idrætssamvirker', der varetager forvaltningsopgaver på kommunalt plan.

For det fjerde har idrætsforeningerne og idrætsorganisationerne en relativ høj autonomi trods en forholdsvis stor økonomiske støtte fra stat og kommuner. På dette område

adskiller idrætspolitikken sig tydeligt fra især Norge, hvor den statslige styring er større. Her synes 'folkelighedsideologien' at have sat sit præg på lovgivningen i Danmark i overensstemmelse med den relativt store autonomi, vi også finder i højskolerne, de frie skoler og den frivillige voksenundervisning.

For det femte er styringen og den økonomiske støtte til idrætten karakteriseret ved en høj grad af decentralisering, som vi også finder på de øvrige velfærdsområder. Fra og med 1980'erne kan man imidlertid registrere visse centraliseringstendenser, som siden 2001 er blevet forstærket.

For det sjette er der politisk konsensus om idrætspolitikken på samme måde, som der har været politisk konsensus om alle større velfærdsreformer i Danmark og om de centrale principper i den danske velfærdsmodel. Samtidig er der også stor overensstemmelse mellem de værdier og mål som idrætsforeninger og –organisationer arbejder for, og de mål og værdier for idrætten, som staten og kommunerne arbejder for. Nyere undersøgelser tyder dog på, at det store flertal af idrætsforeningerne ikke er villige til at instrumentalisere idrætten yderligere i form af større vægt på det socialt og sundhedsmæssigt forebyggende ved idrætten ⁷⁵.

Det interessante ved idrætten er således, at den ud fra en række indikatorer på velfærd har nået et relativt højt velfærdsniveau, selvom den offentlige sektor primært spiller en rolle som 'betaler' for idrætten og kun spiller en marginal rolle som 'regulator' og 'producent' på området. Idrætten i Danmark er altså et eksempel på, at 'velfærd' også kan opnås uden den stærke involvering fra den offentlige sektor, som traditionelt kendetegner de institutionaliserede velfærdssamfund på områder med velfærdspolitiske mål.

Perspektiver og problemstillinger for idrætspolitisk forskning

Det kræver nærmere eftertanke, hvorfor man ikke siger 'musik for alle' – og udvikler en sammenhængende musikpolitik for sundhedens skyld.

Som nævnt i indledningen handler politik om 'magtudøvelse' og 'kampen om magten'. Disse magtforhold og -processer har forskellige dimensioner, som det angelsaksiske sprog udtrykker gennem flere forskellige ord for politik. Der er således forskel mellem *polity*, *policy* og *politics*.⁷⁶ Den foreliggende fremstilling af dansk idrætspolitik og dens indplacering i rammen af skandinavisk velfærdspolitik viser, at et sammenhængende billede kun kan præstere ved at sammentænke disse tre forståelser af politik. Dette kræver mere indgående undersøgelser i fremtiden.

Begrebet *polity* refererer til de love, regler, procedurer og institutionelle rammer, som politikken fungerer efter. Derunder også hvilke opgaver og beføjelser regeringen, parlamentet, andre politiske enheder og forvaltningerne har. Det er her, klassisk statskundskab har sit fokus. I analogi til boldspillet er 'politik' her det sæt af regler, der gør, at vi fx har med 'fodboldspillet' at gøre: Hvert hold består af elleve spillere, kun målmanden har lov til at berøre bolden med hånden, der er linievogtere med bestemte funktioner etc. Idrætspolitik er i denne forstand reglerne og de institutionelle rammer for samspillet mellem idrætten og staten og kommunerne.

Idrætspolitikens institutionelle forhold i Danmark har deres baggrund i historiske processer, som skal afdækkes, hvis man vil forstå aktuelle modsætningsforhold og fremtidige forandringer. Et resultat blev, at idrætspolitikken sorterer under kulturpolitikken, og idrætten som helhed dermed er placeret under Kulturministeriets ansvar. Dette billede bliver der ikke stillet spørgsmål ved gennem de forskellige – og delvist tiltagende – overlapninger med undervisningspolitikken (fx skoleidræt, højskoler og kommunal folkeoplysning), socialpolitikken (fx integrationsprojekter), erhvervspolitikken (fx event- og oplevelsesøkonomi) og

miljøpolitikken (fx bevægelseslandskaber). Til et indholdsmæssigt problem bliver de institutionelle modsætninger først, når idrætspolitikken markant mangler kulturelle målsætninger, og idrætten primært tillægges sundhedsrelaterede mål. Det er der tendenser til. Til *polity*-dimensionen hører også idrættens særstilling blandt de andre kulturområder, både i forhold til elitekulturen og i forhold til amatørkulturen. Det kræver nærmere eftertanke, hvorfor man ikke siger 'musik for alle' – og udvikler en sammenhængende musikpolitik for sundhedens skyld.

Begrebet *policy* er mindre systemisk og mere dynamisk. Det refererer til bestemte forløb, der fører fra visse problemer til deres politiske løsning. Policy analyser retter sig mod de måder, som specifikke problemer bliver identificeret på: hvilke ønsker og hvilke forpligtelser der er til stede, hvilke ressourcer der bliver mobiliseret, i hvilken socio-politisk sammenhæng man bevæger sig, og hvordan man til syvende og sidst kommer til bestemte resultater.⁷⁷ Analogien i boldspillet finder man i de konkrete spilforløb, som fører til en scoring. Idrætspolitikanalyser af denne slags foregår typisk med blik på enkelte cases, men man har også prøvet at kvantificere og formalisere processerne af policy for til sidst at nå frem til visse lovmæssigheder eller mønstre. Dette skete især med rationalistiske handlingsteoretiske ansatser af amerikansk eller tysk observans.⁷⁸ Idrætspolitik i denne forstand er statens politik over for visse givne 'problemer' i idrættens felt – som sundhed, idrætsorganisering eller facilitetsudbygning.

Idrætspolitikens beslutningsprocesser foregår i et sam- og modspil mellem de statslige eller kommunale niveauer (som følger offentlig logik) på den ene side og civilsamfundets sociale bevægelser (som følger frivillighedens logik) på den anden. Systemiske tendenser om at bruge idrætten instrumentelt for bestem-

te statspolitiske formål (*top-down*) møder – og til tider støder sammen med – bevægelses- og mangfoldighedstendenser, hvor idrætten dyrkes ud fra folkelig praksis (*bottom-up*). Set 'ovenfra' kan disse processer bedst analyseres gennem en analyse af enkelte cases af politiske beslutninger. Det er dette, som idrætspolitikforskningen i Norge, men også i Sverige, Tyskland og Skotland har gjort, dels på nationalt og dels på kommunalt plan.⁷⁹

Set 'nedefra' kræver *policy*-forskningen desuden en nærmere belysning af de sociale bevægelser i idrættens felt og deres forhold til den politiske magt. Her er berøringsflader mellem politikforskning og det civile samfunds historie og sociologi.⁸⁰ Og det er især herfra – ud fra indflydelsen, som de sociale bevægelser, de civilsamfundsmæssige sammenslutninger og de kropskulturelle praksisser har på den nationale politik – at man kan forvente indblik i nationale særtræk i international komparativ belysning.⁸¹

Polity og *policy* er imidlertid ikke så neutrale, som system- og procesanalyserne nogle gange gør dem til. Det drejer sig ikke mindst om udøvelse af magt. I *policy*-analysen støder man derfor på konflikter mellem forskellige 'partier', og det er disse konflikter, som begrebet *politics* refererer til. I fodbold er det analoge perspektiv: hvem der spiller imod hvem, og hvem det lykkes med hvilke midler at gå af med sejren. Idrætspolitik set i dette perspektiv udfolder sig i sammenstød mellem bl.a. forskellige sociale bevægelser med hver deres mål og praksisser. Og idrætspolitik resulterer i potentielt konfliktfyldte relationer mellem det offentlige system og de frivillige organisationer. Der er forskellige interesser på spil, men der kontrasterer også forskellige livsmåder af de agerende personer. Modsætningerne kan have rødder dybt ned i den forskellighed, som man med dansk etnologi kan kalde folks 'livsformer' og med Bourdieu 'habitus'.⁸² Idrætspolitik er her et samvirke og modspil mellem forskellige processer i bevægelsesnes poli-

tik, markedets politik og offentlig politik i idrættens felt, der sigter

- på fordeling og styring af knappe ressourcer,
- på det at regulere konflikter og skabe fællesskab,
- på opdagelse, bekræftelse eller udvikling af mening, formål og identitet.⁸³

Idet idrætten består af modsætninger mellem modstridende interesser og identiteter, har den betydning for levende demokrati. Hvis man nemlig forstår demokrati som en praksis at håndtere modsætninger på. I sam- og modspillet mellem nationalstatslig repræsentationsidræt på den ene side, liberal (eller radikal) individ-centrering på den anden side og folkelig idræts sociale sammenslutning som et tredje forhold bidrager idræt til demokratipolitik i overordnet forstand. Idræt som bevægelseskultur spiller sammen med – eller også imod – demokrati som civilsamfundsmæssig bevægelsespraksis. Forholdet mellem demokrati og idræt er måske kernen af den specifikke danske eller nordiske forståelse af idrætten: idræt som bidrag til praktisk demokrati. Også dette forhold kræver nærmere undersøgelse – både på nationalt plan og på kommunalt plan.⁸⁴

I idrætspolitikken som i al anden politik er de materielle fordelings- og kulturelle definitionskampe flettet sammen. En forskningsmæssig undersøgelse af dansk idrætspolitik i komparativt perspektiv er nødt til at finde en balance mellem disse forskellige indfaldsvinkler. Der er grundlæggende forskelle, om man *polity*-rettet sammenligner systemer, om man *policy*-rettet prøver at kvantificere eller formalisere sammenlignelige data om beslutningsprocesser, eller om man *politics*-orienteret sammenligner konflikt-mønstre og magtspillets historisk-dynamiske baggrund. Komparativ politikforskning må være bevidst om de respektive metoders muligheder og begrænsninger.

Litteratur om idrætspolitik⁸⁵

- Abildå, Signe et al. 1997 (red.): *På kryds og tværs i kulturpolitikken*. Århus: SP.
- Agger, Peder et al. 2003 (red.): *Naturens værdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen*. København: Gads.
- Alrø Olesen, Lars 1990: *Idræt og socialt arbejde i samspil : slutrapport*. Udarbejdet af Idrætsforsk. København: Socialstyrelsen.
- Andkjær, Søren 2005 (red.): *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv*. Gerlev: Bavnepanke.
- Anker, Jørgen; Anders Munk, Inger Koch-Nielsen & Mette Raun 2001: *De sociale puljer – en tværgående analyse af Socialministeriets puljemidler*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Augestad, Pål 2003: *Skolering af kroppen. Om kunnskap og makt i kroppsøvningsfaget*. Bø: Høgskolen i Telemark. Doktorafhandling fra Universitetet i Oslo.
- Berggren, Finn, Bjarne Ibsen & Ejgil Jespersen 1987 (red.): *Idrættens vadefugle*. Rapport fra en forskerkonference, Nyborg 7.-8. december 1987. København: Direktoratet for Folkeoplysning, Frie skoler m.v.
- Bergsgard, Nils Asle 2005: *Idrettspolitikkenes maktspill. Endring og stabilitet i den idrettspolitiske styringsmodellen*. (= Doktoravhandling forsvart ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. 18) Oslo.
- Brettschneider, Wolf-Dietrich & Roland Naul 2004: *Study of young people's lifestyles and sedentariness and the role of sport in the context of education and as a means of restoring the balance*. Final report. European Commission: DG Education & Culture. <http://europa.eu.int/comm/sport/documents/lotpaderborn.pdf>
- Bøje, Claus 1990: *Eliteidrættens udtryksmuligheder*. Brøndby: Team Danmark.
- & Henning Eichberg 1994: *Idrættens tredje vej*. Århus: Klim, 3. udgave 2000.
- Chalip, Laurence, Arthur Johnson & Lisa Stachura 1996 (eds.): *National Sports Policies – An International Handbook*. Westport, Connecticut & London: Greenwood.
- Coalter, Fred 2000: *Role of Sport in Re-Generating Deprived Urban Communities*. Edinburgh: Scottish Executive Publications. www.scotland.gov.uk/cru/kd01/blue/rsrdua-00.htm
- Council of Europe 1994. *The economic importance of sport in Europe: financing and economic impact*.
- DaCosta, Lamartine & Ana Miragaya 2002 (eds.): *Worldwide Experiences and Trends in Sport for All*. Aachen: Meyer & Meyer.
- DGI 2002: *DGI mod 2010*. Vejle.
- Duelund, Peter 1995: *Den danske kulturmodel. En idepolitisk redegørelse*. (= Kulturens politik. 18) Århus: Klim.
- 2003: *The Nordic Cultural Model*. København: Nordic Cultural Institute.

Eggert, Arne og Krarup, Jacob 1999. *Idrætspolitik: Institutioner og indflydelse. En analyse af dansk idrætspolitik 1976 – 1998*. Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Eichberg, Henning 1998: 'Innovation im Anlagenbau für Sport und Kultur: Alternativen zur Standardisierung. Erfahrungen in Dänemark. In: Alfred Rütten & Petra Roskopf (Hrsg.): *Raum für Bewegung und Sport. Zukunftsperspektiven der Sportstättenentwicklung*. Stuttgart: Nagelschmid 1998, 71-79.

(Videreført:) 1999: 'Europa im Blick. Der dänische Sport- und Kulturanlagenfonds.' In: *Sportstättenbau und -entwicklung im 3. Jahrtausend*. Stuttgart: Württembergischer Landessportbund, 123-137.

- 2000: 'Sundhed, glæde, fællesskab – og hvor modsætningerne ligger. Om idrættens enhed og mangfoldighed i Finland.' In: *Idræthistorisk Årbog*, 16: 167-181.

- 2000 a: *Innovative Design and Planning*. Information about the Danish Foundation for Culture and Sports Facilities. Kastrup: Lokale & Anlægsfonden.

- 2000 b: 'Movement landscape – scenarios and grassroots conflict. Green revitalization in a Danish rural area.' In: *Studies in Physical Culture and Tourism*, Poznan/Polen, 7: 141-160.

- & Bo Vestergård Madsen 2002 (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. (= Bevægelsesstudier. 1) Århus: Klim.

- 2004: 'Outdoor life, green education and landscaping in Denmark.' In: Henning Eichberg (ed.): *Education through Sport: Towards an International Academy of Sport for All*. Gerlev: International Movement Studies.

- 2004 a: *The People of Democracy. Understanding Self-Determination on the Basis of Body and Movement*. Århus: Klim.

- 2004 b (ed.): *Education through Sport: Towards an International Academy of Sport for All*. A report to the International Sport and Culture Association (ISCA) and the European Community. Gerlev: International Movement Studies. www.iasfa.org/library/IASFApct.20researchpct.20reportpct.20partpct.201.doc

- 2005: 'Organizing sport around the working place: Some experiences from Scandinavian company sport.' Paper for the conference Play the Game, Copenhagen. www.playthegame.org

- 2006: 'Hvordan kan man analysere idrætspolitik?' In: *Idrottsforum*, uppdatering 52, 2. februar. www.idrottsforum.org/articles/eichberg/eichberg060201.html

Eikås, Magne 2001: *New Public Management og restruktureringen av de nordiske velferdsstatene: Endrede roller og relasjoner for de frivillige organisasjonene?* I: Henriksen, Lars Skov og Bjarne Ibsen. *Frivillighedens udfordringer. Nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense Universitetsforlag.

Eliteidræt i Danmark. Rapport afgivet af den af kulturministeren nedsatte arbejdsgruppe vedrørende loven om eliteidrættens fremme. (= Kulturprofilen). København: Kulturministeriet 2001.

Esping-Andersen, Gøsta 1990: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Erhvervs- og Kulturministeriet 2000: *Danmarks kreative potentiale. Kultur- og erhvervspolitisk redegørelse*. København.

Fazakerley, Susan & Dorte Skot-Hansen 2002: *Magiske øjeblikke. Unges kunst-udfoldelse mellem netværks- og foreningskultur*. København: Amatørernes Kunst og Kultur Samråd & Center for Kulturpolitiske Studier.

Folkesundhed, Det Nationale Råd for, 2005: *Kommunens handlingsplan for fysisk aktivitet*. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Forebyggelsesrådet 1984: *Idræt og sundhed*. København.

Gebauer, Gunter, Sebastian Braun, , Charles Suaud & Jean-Michel Faure 1999: *Die soziale Umwelt von Spitzensportlern. Ein Vergleich des Spitzensports in Frankreich und Deutschland*. Schorndorf: Hofmann.

Girard, Augustin 1973: *Kulturpolitik. Teori og praksis*. København: Den danske Unesco-nationalkommission.

Glimtar ur Finlands idrott. Översättning Kenth Sjöblom. Helsinki: Finlands Idrottsmuseumsstiftelse, 2000.

Goksøyr, Matti 1992: *Staten og idretten 1861-1991*. Oslo: Kulturdepartementet, Idretsavdelingen.

Gundelach, Peter 1988: *Sociale bevægelser og samfundsændringer. Nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfundstyper*. Århus: Politica.

- 2002: *Det er dansk*. København: Reitzel.

Haberman, Ulla & Bjarne Ibsen 2006: *Kultur i lyst og nød – om det frivillige arbejde i amatørkulturen*. Kulturministeriet (under publicering).

Hansen, Karsten B. 2005 a: 'Friluftsliv og sundhed – gavner natur helbredet?' In: Søren Andkjær (red.): *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv*. Gerlev: Bavnebanke, 86-97.

- & Thomas Sick Nielsen 2005 b: *Natur og grønne områder forebygger stress*. København: Skov & Landskab.

- & Thomas B. Randrup 2005 c: 'Natur, motion og sundhed.' In: Lüders, Kurt & Niels Vogensen 2005 (red.): *Idrætspædagogisk Årbog 2004/05*. Gerlev: Bavnebanke, 128-139.

Hartmann-Tews, Ilse 1996: *Sport für alle!? Strukturwandel europäischer Sport-systeme im Vergleich: Bundesrepublik Deutschland, Frankreich, Grossbritannien*. Schorndorf: Hofmann.

- & Gertrud Pfister 2003 (eds.): *Sport and Women. Social Issues in International Perspective*. London & New York: Routledge.

Heinemann, Klaus 1999 (ed.): *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann, Stuttgart/New York: Schattauer.

- 2004 (ed.): *Sport and Welfare Policies. Six European Case Studies*. Schorndorf: Hofmann.

Hovden, Jorid 2004: *Makt, motstand og ambivalens. Betydninger av kjønn i*

idretten. (= HiF-Rapport. 2004: 8) Høgskolen i Finnmark. Doktorafhandling Universitetet i Tromsø, Institutt for sosiologi.

Ibsen, Bjarne 1990: 'Fra folkelig gymnastik til velfærdsidræt?' In: *25 år med DDGU – De Danske Gymnastik og Ungdomsforeninger 1965-1990*. Uden sted: DDGU, 45-53.

- 1991: *Kampen om folkeoplysningen*. i: Focus idræt, 15: 1, februar.

- 1992: *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. København: DHL/Systeme.

- 1995 a: 'Det offentlige og idretten.' In: Trangbæk et al.: *Dansk Idrætsliv, bind II*. København: Gyldendal, 111 – 130.

- 1995 b: 'Tipsloven.' In: Trangbæk et al.: *Dansk Idrætsliv, bind II*. København: Gyldendal, 35 – 49.

- 1999: 'Structure and development of sports organisations in Denmark'. In: Klaus Heinemann (ed.): *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann, Stuttgart & New York: Schattauer, 241-268.

- & Per Jørgensen 2002: 'Denmark: The Cultural and Voluntary Development of Sport for All.' In: Lamartine DaCosta & Ana Miragaya (eds.): *Worldwide Experiences and Trends in Sport for All*. Aachen: Meyer & Meyer, 293-322.

- 2002 a: *Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram*. København: Institut for Idræt/KU og IFO. – Bind 2: Mia Herskind: *Idræt, dans og bevægelse for børn*. – Bind 3: Sally Anderson: *At bevæge sig – fra klient til individ*. – Bind 4: *Idræt som socialt kit*. – Bind 5: Ole Skjerk: *Om adgang*.

- 2002 b: 'En eller flere idrætsorganisationer – hvorfor forskelle mellem de nordiske lande?' In: Henning Eichberg & Bo Vestergård Madsen (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Århus: Klim, 187-212.

- & Per Jørgensen 2004: 'Sports structures in Denmark.' In: Walter Tokarski et al. (eds.): *Two Players – One Goal? Sport in the European Union*. Aachen: Meyer & Meyer, 137-146.

- & Laila Ottesen 2004: 'Sport and welfare policy in Denmark: The development of sport between state, market and community.' In: Klaus Heinemann (ed.): *Sport and Welfare Policies. Six European Case Studies*. Schorndorf: Hofmann, 31-86.

- 2006: *Foreningslivet i Danmark*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. www.frivillighedsus.dk/www.cisc.sdu.dk.

Ilmanen, Kalervo 2003: 'The public image of sport in Finland.' In: Andrzej Pawlucki (ed.): *Postmodernity and Olympism*. Gdansk: Academy of Physical Education and Sport.

Itkonen, Hannu 2002: *Sport and Civil Society – Sociological Perspectives*. (= University of Joensuu, Publications of Karelian Institute. 134) Joensuu.

Jarvie, Grant & Graham Walker 1994 (eds.): *Scottish Sport in the Making of the Nation. Ninety Minute Patriots?* Leicester, London, New York: Leicester University Press.

- 1999 (ed.): *Sport in the Making of Celtic Cultures*. London, New York: Leicester University Press.

- & John Burnett (eds.) 2000: *Sport, Scotland and the Scots*. East Linton: Tuckwell.
- 2002: 'Kommunitarisme, skotsk sport og social kapital.' In: Henning Eichberg & Bo Vestergård Madsen (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Århus: Klim, 275-292.
- 2003: 'Communitarism, sport and social capital: 'Neighbourly insights into Scottish sport.' In: *International Review for the Sociology of Sport*, 38: 2, 139-153.
- Jensen, Carsten 1998: 'Introduktion til statskundskab.' In: Birthe Hansen & Carsten Jensen: *Statskundskab*. Akademisk Forlag.
- Jørgensen, Poul 2004: 'Striden om spillemonopolet i Danmark. En beslutningsprocesanalyse af Tipslovsrevisionen i 2003'. Speciale. Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.
- Klarlund Pedersen, Bente & Bengt Saltin 2003: *Fysisk aktivitet. Håndbog om forebyggelse og behandling*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Klausen, Kurt Klaudi & Per Selle 1995 (red.): *Frivillig organisering i Norden*. Oslo: TANO & JØF.
- 2004: *Strategisk ledelse – de mange arenaer*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Knoop, P. de, L. M. Engström, B. Skirstad & M. Weiss 1997 (eds.): *Worldwide Trends in Youth Sport*. Champaign/Ill.
- Knudsen, Tim 1991: *State-Building in Scandinavia: Denmark in a Nordic Context*. University of Copenhagen: Institute of Political Science.
- 2001: *Da demokrati blev til folkestyre*. (= Dansk demokratihistorie. 1) København: Akademisk Forlag.
- Kokkonen, Jouko 2000: *Research in Sport and Physical Education in the Nordic Countries*. Helsinki: The Finnish Society for Research in Sport and Physical Education.
- Koski, Pasi 1999: 'Characteristics and contemporary trends of sport clubs in the Finnish context.' In: Klaus Heinemann (ed.): *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann, Stuttgart/New York: Schattauer, 293-316.
- Kulturministeriet 1974: *Betænkningen om idrætten og friluftslivet*. Afgivet af det af ministeren for kulturelle anliggender anliggender den 14. marts 1970 nedsatte udvalg. (= Betænkning nr. 709) København: Statens trykningskontor.
- Kulturministeriet 1983: *Betænkning om eliteidrætten i Danmark*. (Betænkning nr. 992). København.
- Kulturministeriet 1987: *Betænkning om breddeidrætten i Danmark*. Betænkning nr. 1094.
- Kulturministeriet 1996. *Idrættens tipsmidler, bind 1 og bind 2*.
- Kulturministeriet 1997. *Regeringens redegørelse til Folketinget om idrætspolitik*.
- Kulturministeriet 1998. *Kommissorium Idrætspolitisk Idéprogram*.

- Kulturministeriet 1999. *Profilen. Doping i Danmark*. En hvidbog.
- Kulturministeriet 2001 ff: Pressemeddelelser. www.kum.dk.
- Kulturministeriet 2003: *Dansk eliteidræt – Udvikling og fremtidsperspektiver*. København.
- Kulturministeriet 2006: *Kulturkanon*. (Kulturkontakten, særnummer). København.
- Korsgaard, Ove 1982: *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*. København: Gyldendal.
- KPMG & Danmarks Idræts-Forbund 2002: *Eliteidrættens struktur og styring*. Danmarks Idræts-Forbund.
- Langsted, Jørn, Karen Hannah & Charlotte Rørdam Larsen 2003: *Ønskekvist-modellen. Kunstnerisk kvalitet i performativ kunst*. Århus: Klim. – Evaluering i Århus. Kap. 6: modellen Villen, Kunnen, Skullen (148-62).
- Larsen, Knud 2003 a: *Idrætsdeltagelse og idrætsforbrug i Danmark*. (= Bevægelsesstudier. 4) Århus: Klim.
- 2003 b: *Den tredje bølge. På vej mod en bevægelseskultur*. København: Lokale- & Anlægsfonden.
- 2005: *Brugerindflydelse og brugertilfredshed ved brugen af idrætsanlæg*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.
- Lindroth, Jan 1974: *Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*. Uppsala: Uppsala University.
- 1988: *Från 'sportfåneri' till massidrott. Den svenska idrottsrörelsens utveckling 1869-1939. En översikt*. Stockholm: HLS.
- Lüders, Kurt & Niels Vogensen 2005 (red.): *Idrætspædagogisk Årbog 2004/05*. (Tema: Sundhed og fysisk aktivitet.) Gerlev: Bavnepanke.
- Lyngsgaard, Hans 1990: *Idrættens rum. Nybrud i idrættens arkitektur*. København: Borgen.
- 1998: *Nyt liv i gamle idrætshaller*. Kastrup: Lokale- & Anlægsfonden.
- Lüschen, Günther & Alfred Rütten 1996 (Hrsg.): *Sportpolitik – sozialwissenschaftliche Analysen*. Stuttgart: Nagelschmid.
- Løvstrup, Ivan & Jørn Hansen 2002: *Da eliteidrætten blev stueren. Eliteidræt og idrætspolitik i Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Madsen, Winnie Brandt & Bjarne Ibsen 1996: *Brugerstyring i idrætten. Rapport om brugerstyring af offentlige idrætsanlæg*. København: Danmarks Højskole for Legemsøvelser.
- Mangset, Per 1992: *Kulturliv og forvaltning. Innføring i kulturpolitik*. Bergen: Universitetets Forlag.
- Mangset, Per; 2002: Norsk idrettspolitik i et internasjonalt komparativt perspektiv. I: *Idrett og politikk: kampsport eller lagspill?* Per Mangset og Hilmar Rommetvedt (red). Fagbokforlaget, Bergen.

- & Hilmar Rommetvedt 2002 (red.): *Idrett og politikk – kampsport eller lagspill?* Bergen: Fagbokforlaget.

Mikkelsen, Flemming 2002 (red.): *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark.* Århus: Aarhus Universitetsforlag/Magtudredningen.

Mortensen, Morten 2004: *Idræt som kommunal velfærd. Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870-1970.* København: Københavns Universitet, Institut for Idræt.

Møller, Verner 1999: *Sundhed og idræt. Kulturanalyser til indkredsning af sundhedsaspektet i idrætten.* Odense: Odense Universitetsforlag.

Nabe, Søren et al. 2005 (red.): *Alle børn i bevægelse – ideer til initiativer.* København: Kræftens Bekæmpelse & Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Nielsen, Klaus 2002: 'Skaber elite bredde – og omvendt? En analyse af resultater og tilgang i udvalgte idrætsgrene 1981-2001.' In: Henning Eichberg & Bo Vestergård Madsen (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed.* Århus: Klim.

Nielsen, Niels Kayser 1989: 'Idræt og offentlig støtte 1861-1914 – set i et civilisationsperspektiv.' In: *Fortid og Nutid*, 3: 183-185.

Nielsen, Niels Kayser 1999: 'Idræt og nationsdannelse i de nordiske lande. Forskelle og fællestræk.' In: Bjarne Stoklund (red.): *Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale.* København, 190-212.

- 2005: *Body, Sport and Society in Norden – Essays in Cultural History.* Århus: Aarhus University Press.

Norberg, Johan R. 2004: *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statslig idrottspolitik 1913-1970.* Stockholm: SISU Idrottsböcker.

- 2005: 'Idrottsrörelsen och spelpengarna – högvinst eller nitlott?' In: *Svensk Idrottsforskning*, Stockholm 14: 3, 36-41.

Olin, Kalevi 1984 (ed.): *Contribution of Sociology to the Study of Sport. Book in Honour of Professor Kalevi Heinilä.* Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- & Esko Ranto 1993: *Sport Organisations in Society.* Jyväskylä: University of Jyväskylä, Department of Social Sciences of Sport.

Olstad, Finn & Stein Tønneson 1986/87: *Norsk idrettshistorie.* Oslo: Aschehoug. Bd. 1-2.

Palmlblad, E. & B. E. Eriksson 1995: *Kropp och politik: Hälsoupplýsningen som samhällspegel från 30-tal till 90-tal.* Stockholm: Carlssons.

Peterson, Tomas 2005: 'När felten korsas.' In: *Svensk Idrottsforskning*, Stockholm 14: 3, 9-11.

Pfister, Gertrud 2004 (ed.): *Games of the Past – Sports for the Future? Globalisation, Diversification, Transformation.* Sankt Augustin: Academia.

PMP Consultants 2004: *Studies on Education and Sport – Sport and Multiculturalism.* Final Report. In partnership with the Institute of Sport and Leisure Policy, Loughborough University. European Commission: DG Education & Culture. <http://europa.eu.int/comm/sport/documents/lot3.pdf>

- Præstholm, Søren 1996: *Brugsnatur. Friluftsliv i fremtidens landskab*. Gerlev: Gerlev Idrættshøjskole.
- Putnam, Robert D. 1993: *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton/NJ: Princeton University Press.
- 2000: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Qvortrup, Lars 1991: *Kedsomhedens tidsalder*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Regeringen 2003: *Danmark i kultur- og oplevelsesøkonomien. 5 nye skridt på vejen*. København.
- Riiskjær, Søren & Dan B. Hasløv 1989: *Ejby kommune kulturplanlægning*. København: Planstyrelsen, Miljøministeriet.
- & Henning Eichberg 1989 (red.): *Bevægelse i arkitekturen*. Gerlev: Bavnepanke.
- 1990: 'Economic behaviour and cultural perspectives in voluntary sport.' In: *Sport Science Review*, 13: 44-51.
- 1992 (red.): *Sport and Space. New Challenges to Planning and Architecture*. Copenhagen: Danish State Institute of Physical Education & Gerlev: Idrætsforsk.
- Rothstein, Bo 1998: *Just Institutions Matter. The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge University Press.
- Rütten, Alfred 1996: 'Zur Empirie der Macht. Soziologische Beobachtungen in einem unscheinbaren Politikfeld.' In: Günther Lüschen & Alfred Rütten (Hrsg.): *Sportpolitik – sozialwissenschaftliche Analysen*. Stuttgart: Nagelschmid, 81-96.
- & Petra Rosskopf 1998 (Hrsg.): *Raum für Bewegung und Sport. Zukunftsperspektiven der Sportstättenentwicklung*. (= Schriftenreihe der Forschungsstelle für Regionale Gesundheitsförderung. 2) Stuttgart: Nagelschmid.
- & Günther Lüschen et al. 2000: *Health Promotion Policy in Europe. Rationality, Impact, and Evaluation*. (= Soziologie und Sozialpolitik. 12) Munich: Oldenbourg.
- Savola, Jorma 2002: 'Finland: The country where sport is for all.' In: Lamartine DaCosta & Ana Miragaya (eds.): *Worldwide Experiences and Trends in Sport for All*. Aachen: Meyer & Meyer, 333-351.
- Schindel Samsing, Bente 1997 (red.): *Kulturens tredje vej. Et debatoplæg*. Udg. af Amatørernes Kunst og Kultur Samråd. København: AKKS. 2. opl. 2001.
- 2005 (red.): *Kunst af lyst*. København: Kulturelle Samråd i Danmark, Amatørernes Kunst og Kultur Samråd, Huse i Danmark, Musik Oplysnings Forbund.
- Seppänen, Paavo 1984: 'Sport organizations and politics in Finland.' In: Kalevi Olin (ed.): *Contribution of Sociology to the Study of Sport. Book in Honour of Professor Kalevi Heinilä*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 117-130.

Siisiäinen, Martti 1989: *Four Studies on Voluntary Organizations*. Publications of the Department of Sociology. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- 1995: 'Gamla sociala kitt i upplösning – föreningsverksamhetens uppgång och fall?' In: Kurt Klaudi Klausen & Per Selle (red.): *Frivillig organisering i Norden*. Oslo: TANO & JØF, 96-111.

Skatteministeriet 1988: *Betænkning fra udvalget. Lotto i Danmark*. Betænkning nr. 1129/Januar 1988.

Skirstad, Berit & Kristin Felde 1996: 'Sports policy in Norway.' In: Laurence Chalip, Arthur Johnson & Lisa Stachura (eds.): *National Sports Policies – An International Handbook*. Westport, Connecticut & London: Greenwood, 317-345.

Skot-Hansen, Dorte 1984: *Kulturpolitik og folkekultur*. København: Akademisk Forlag.

- 1998: *Holstebro i verden – verden i Holstebro. Kulturpolitik og -debat fra treserne til i dag*. Århus: Klim.

- 2005: 'Civilsamfundet i kulturpolitikken.' In: Bente Schindel (red.): *Kunst af lyst*. København: Kulturelle Samråd i Danmark et al., 23-45.

Spilling, Olav R. 1996.: *Mega-event as strategy for regional development: the case of the 1994 Lillehammer Winter Olympics*. *Entrepreneurship & Regional Development*, 8 (1996), 321-343.

Ståhl, Timo, Alfred Rütten et al. 2002: 'The importance of policy orientation and environment on physical activity participation – a comparative analysis between Eastern Germany, Western Germany and Finland.' In: *Health Promotion International*, 17: 3, 235-246.

Suomi, Kimmo 1998: 'Kollaborative Sportplanung in der Aktionsforschung.' In: Alfred Rütten & Petra Roskopf (Hrsg.): *Raum für Bewegung und Sport. Zukunftsperspektiven der Sportstättenentwicklung*. Stuttgart: Nagelschmid, 61-70.

Trangbæk, Else et al. 1996: *Dansk idrætsliv*. København: Gyldendal. Bd. 1-2.

- 2006: 'Topatleternes kulturhistorie.' Kronik i: *Politiken*, 14. januar.

Troelsen, Jens 2004: *Mobil på cykel – en refleksiv analyse af kvaliteter og barrierer for cykling som transportform*. Odense: Syddansk Universitet, ph.d.-afhandling.

Titmuss, R. 1974: *Social Policy*. London: Allen & Unwin.

Vocasport 2003: *Improving employment in the field of sport in Europe through vocational training. Vocational education and training in the field of sport in the European Union: situation, trends and outlook*. Report.

Volkwein, Karin A. E. 1998 (ed.): *Fitness as Cultural Phenomenon*. (= German & American Studies in Sport. 4) Münster & New York: Waxmann.

Winkel, Jørgen et.al. 1990: *Kan belastningsproblem lösas lönsamt?* Solna: Arbetsmiljöinstitutet.

Åkesson, Joakim 2005: 'Hur kan Handslaget tolkas?' In: *Svensk Idrottsforskning*, Stockholm 14: 3, 33-35.

Noter

- ¹ Jensen 1998: 9.
- ² Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 a.
- ³ N.K. Nielsen 1989.
- ⁴ Ibsen/Ottesen 2004 .
- ⁵ Mortensen 2004.
- ⁶ Mortensen 2004: 152-181.
- ⁷ Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 b.
- ⁸ Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 a.
- ⁹ Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 a.
- ¹⁰ Kulturministeriet 1974.
- ¹¹ Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 a. Se også Løvstrup/Hansen 2002.
- ¹² Kulturministeriet 2001.
- ¹³ KPMG og Danmarks Idræts-Forbund 2002.
- ¹⁴ Kulturministeriet 2003.
- ¹⁵ Kulturministeriet 1987.
- ¹⁶ Kulturministeriet 1987, 3: 1- 2.
- ¹⁷ Ibid side 370.
- ¹⁸ FT-tidende, 1986-87: FF 12105-12116 og FF 12802-12872.
- ¹⁹ FT-tidende 1987-88: FF 7021-7053.
- ²⁰ FT-tidende 1987-88: FF 7053-7061.
- ²¹ Krarup/Eggert 1999: 110.
- ²² Skatteministeriet 1988.
- ²³ Kulturministeriet 1996: 9.
- ²⁴ *Dansk Ungdom & Idræt*, nr. 10, 1988.
- ²⁵ Jørgensen 2004.
- ²⁶ Afsnittet bygger især på Ibsen 1995 a.
- ²⁷ Kredsen var et organisationsbegreb som indførtes i Folkeoplysningsloven. I henhold til loven kunne den kommunale støtte gives til kreds, som defineredes som ”en sammenslutning af mindst 5 personer, blandt hvilke én person med bopæl i kommunen er ansvarlig over for kommunalbestyrelsen for anvendelsen af modtagne tilskud og anviste lokaler m.v. samt for regnskab og dokumentation for virksomheden” (Ibsen 1991).
- ²⁸ Om fonden se Eichberg 1998 og 2000 a.
- ²⁹ Lyngsgaard 1990.
- ³⁰ Riiskjær/Eichberg 1989.
- ³¹ Riiskjær 1992.
- ³² www.idan.dk. Idrættens Analyseinstitut blev oprettet efter at kulturministeren havde besluttet ikke at for-

længe et årligt tilskud på kr. 3,4 mio. kr. til det selvejende, ikke-statslige forskningsinstitut, Institut for forskning i Idræt og Folkelig Oplysning (tidligere Idrætsforsk). Idrætsforsk blev oprettet i 1975 med sigte på at forske i idrættens økonomiske, politiske og sociale forhold, at formidle viden om idrættens teori og praksis og virke som center for rådgivning og information. Baggrunden var bl.a. den offentlige sektors efterlysning af kvalificeret viden om idrættens samfundsmæssige betydning og ressourceforbrug, således som det blev påpeget i Kulturministeriets Betænkning 709 om Idrætten og Friluftslivet (1974). De første tyve år fungerede Idrætsforsk som en ’afdeling’ under Gerlev Idræthøjskole, men i 1995 blev institutionen omdannet til en selvejende institution underlagt vedtægter, som Kulturministeriet havde godkendt. I 2001 ændrede institutionen navn til Institut for forskning i Idræt og Folkelig Oplysning (IFO). Fra 1975 til 2003 modtog instituttet støtte fra Kulturministeriets andel af tipsmidlerne. Fra 2004 er instituttets forskning videreført på Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civiilsamfund på Syddansk Universitet uden økonomisk støtte fra tips- og lottomidler (www.cisc.sdu.dk).

- ³³ Ibsen 2002 a.
- ³⁴ Kulturministeriet 1998.
- ³⁵ Anker/Munk/Koch-Nielsen/Raun 2001.
- ³⁶ Qvortrups 1991.
- ³⁷ Anker/Munk/Koch-Nielsen/Raun 2001.
- ³⁸ Kulturministeriet 1999. Profilen. Doping i Danmark. En hvidbog.
- ³⁹ Eikås 2001
- ⁴⁰ Madsen/Ibsen 1996.
- ⁴¹ Council of Europe 1994.
- ⁴² www.kulturministeriet.dk.
- ⁴³ Se antallet af andre idrætsfaciliteter på Lokale- og Anlægsfondens hjemmeside www.loa-fonden.dk.
- ⁴⁴ Se forskningsnotat om den frivilligt organiserede idræt: Ibsen 2006. www.idan.dk.
- ⁴⁵ Mangset 2004.
- ⁴⁶ Tønnesen 1986: 301.
- ⁴⁷ Bergsgard 2005: 199.

⁴⁸ Klarlund Petersen/Saltin 2003, Næbe 2005, Lüders/Vogensen 2005 og Folkesundhed 2005.

⁴⁹ Dette forhold blev allerede problematiseret i: Forebyggelsesrådet 1984. Også Winkel 1990.

⁵⁰ Larsen 2003 a og b.

⁵¹ For DGI's sporskifte fra 'folkelig kultur' til 'sundhed' se: DGI 2002. For DIFs vedkommende kom sundhedsorienteringen til udtryk i bl.a. tredagskongressen i Aalborg september/oktober 2005, som DIF arrangerede med hjælp af Institutet for Fremtidsforskning.

⁵² Dette forhold blev allerede forskningsmæssigt belyst og diskuteret i Berggren/Ibsen/Jespersen 1987 og Alrø Olesen 1990.

⁵³ Kulturminister Brian Mikkelsen den 9.8.04, pressemeddelelse.

⁵⁴ Samme den 28.12.05, pressemeddelelse.

⁵⁵ Trangbæk 2006 med henvisning til Wilson Kipketer som en af dem, der 'med anden etnisk baggrund begynder at gøre sig gældende i dansk idræt'.

⁵⁶ Regeringen 2003. En vis forarbejde kan man se i: Erhvervs- og Kulturministeriet 2000.

⁵⁷ Spilling 1996.

⁵⁸ Andkjær 2005.

⁵⁹ Præstholm 1996, Eichberg 2000 b og 2004.

⁶⁰ Agger 2003.

⁶¹ K. B. Hansen 2005 a, b, og c.

⁶² Et forsøg til at etablere kunstneriske dimensioner i eliteidrætspolitikken: Bøje 1990. Den havde kun meget ringe praktiske virkninger.

⁶³ Kulturministeriet 2006.

⁶⁴ Bergsgard 2005 og Eichberg 2006.

⁶⁵ *'Jeg mener at elite og bredde hører tæt sammen. Det kan være svært at dokumentere videnskabeligt, men for mig at se er der meget synergi mellem de to. Det ypperste i idrætten er med til at inspirere alle os middelmådige idrætsfolk. Eliteidræt giver os øget livskvalitet, og det styrker vores fællesskab fordi det giver os en fælles referance og en fælles identitet, når vi ser danskere klare sig godt ved store idrætsbegivenheder'*, Brian Mikkelsen 2001.

⁶⁶ Kommunale stemmer blev dokumenteret i rapporten: *Eliteidræt i Danmark* 2001: 51, 83, 87.

⁶⁷ Med følgende ord afviste en klub-

formand forskning i forholdet mellem elite og bredde: *'Der er bestemt ingen grund til at ofre penge på det, det er helt åbenlyst, at stjernenavne og stjernehold giver øget tilslutning til de forskellige idrætter'*. Hans Rodbjerg 2001: 'Eliten er ikke en misvækst.' I: *Ungdom og idræt*, nr. 36, 17.

⁶⁸ Kulturministeriet 1974: 79, Kulturministeriet 1983: 38-42, Bøje/Eichberg 1994, K. Nielsen 2002.

⁶⁹ Denne sammenhæng er dokumenteret gennem historiske undersøgelser: Mortensen 2004.

⁷⁰ Det idrætspolitiske paradoks har et sidestykke i vidensdannelsen. På universiteterne er idrætsinstitutterne placeret under den naturvidenskabelige fakultet (København, Århus) eller under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (Odense). Den akademiske vidensdannelse omkring idrætten er altså institutionelt ikke knyttet til kultur, humaniora eller samfundsvidenskab – hvilket idrættens placering under kulturministeriet ellers ville lægge op til. Men der er et yderligere paradoks: Kritikken af den sundhedspolitisk naive instrumentalisering af idrætten, idrættens kolonisering gennem sundhedsdiskursen mere generelt, udvikler sig netop blandt forskere under sundhedsfakultetet: Møller 1999, Lüders/Vogensen 2005.

⁷¹ Om forholdet mellem folkelig kultur og elitekultur se nærmere: Skot-Hansen 1984, 1998 og 2005, Duelund 1995, Abildå 1997, Schindel Samsing 1997 og 2005, Fazakerley/Skot-Hansen 2002, Langsted 2003 og Haberman/Ibsen 2006.

⁷² Til visse tider især det tidlige institut Idrætsforsk.

⁷³ Madsen/Ibsen 1995, Larsen 2005.

⁷⁴ Titmuss 1974, Esping-Andersen 1990, Rothstein 1998.

⁷⁵ Ibsen 2006 b.

⁷⁶ Rütten 1996: 85

⁷⁷ Lüschen 1996: 16.

⁷⁸ Rütten/Lüschen 2000.

⁷⁹ Fire cases af norsk idrætspolitik på nationalt plan analyserede: Bergsgard 2005. Svenske nationale cases: Norberg 2005 og Åkesson 2005. En lokal case fra Stuttgart: Rütten 1996. Om skotske kommunale cases: Jarvie 2002.

⁸⁰ Om dansk bevægelsesforskning mere generelt: Gundelach 1988 og

Mikkelsen 2002.

⁸¹ Der findes kun få grundige international-komparative studier i idrætspolitikens felt, herunder især sammenligningen af 'Sport for all' i Tyskland, Frankrig og Storbritannien ved Hartmann-Tews 1996.

⁸² I tilknytning til Bourdieu se Bergsgard 2005.

⁸³ Bergsgard 2005: 78-79.

⁸⁴ Kommunalstudier har prøvet meget forskellige tilgange til idrætspolitikken, som alle fortjener opmærk-

somhed – kulturpolitisk-statistisk: Riiskjær/Hasløv 1989, lokalhistorisk: Mortensen 2004 og miljøpolitisk: Troelsen 2004.

⁸⁵ Ud over den litteratur, som notatet direkte refererer til, indeholder litteraturlisten også titler om komparativ international idrætspolitik og idrætspolitik i Norge, Sverige, Finland, Tyskland og Skotland, som kan indgå i fremtidige sammenlignende studier.